

111 / ૧૪ ૩૦

૬૮૭૨

મેધહૂત.

(અસલ સંસ્કૃત ઉપરથી)

અનુકરણ કરનાર.

મહાશંકર વિ. લલ્લુભાઈ ભટ્ટ.

(સોખગવાળા)

પ્રગટ કર્તા.

લલ્લુભાઈ. એચ. એન્ડ. સન્સ.

૬૮૭૨

મેધહૂત.

શ્રીમન્મહાકવિ કાલિદાસનું રચેલું.

તે.

[મૂળ સંસ્કૃત ઉપરથી]

ગુજરાતી ભાષામાં.

આચુર્વેદી મહાશંકર લટ્જુભાઈ ભટ્ટ.

સોળડાવાળાએ.

રચ્યું.

તે.

પ્રગટ કરનાર.

લટ્જુભાઈ. એચ. એન્ડ સન્સ.

મુ. સોળડા. સ્ટેટ. વડોદરા.

ઈ. સ. ૧૯૮૬

સંવત. ૧૯૫૨

(આજ્ઞાતિ પહેલો)

(આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા એક્ટ પ્રમાણે
નંદાવ્યું છે.)

અમદાવાદ ગુજરાત ગેઝેટ પ્રેસ

અને.

પેટલાદ “ પારસમણી ” પ્રેસમાં છાપ્યું.

અર્પણ પત્રિકા.

ઉદાર ચરિત્ અને રસજ્ઞવિર!!
હરખાર શ્રી અમરસિંહજી

મુ. ગદાસી

મહાશય!

આપ સાહેબ વિદ્યાવિલાસી હોવાની સાથે વિદ્યા વિનોદને ઉત્તમ માની અંધકર્તાઓને હરહમેશ ઉમદા આશ્રય આપો છો. મહાન કવિઓનાં રચેલાં મહાન સંસ્કૃત પુસ્તકોનો ગુર્જર ભાષામાં પ્રચાર થએલો જોવાની હરહમેશ ઉત્કંઠા ધરાવો છો. અને તેવા અંધોને બહાર પડેથી ઉદાર આશ્રય આપી તન મન ધનથી મદદ કરો છો. વગેરે આપના સદ્ગુણોની ખ્યાતિથી મોહીત થઈ આ મહાન કવિ શ્રી કાલિદાસ કૃત “મેઘદૂત” નું આપથી જાણીતા એક ગુર્જર રસજ્ઞ સાક્ષર વિરને હાથે થયેલું સરળ ગુજરાતી ભાષાન્તર તેમની બલામણુથી આપ નામદાર સાહેબને અર્પણ કરીએ છીએ તો તે સ્વિકારશોજી.

મું. સોખડા સ્ટેટ વડો-

હરા ગુજરાત કાર્તિક

શુદ્ધ. ૧ શુક્રવાર નવું

વર્ષ સંવત ૧૯૫૩

લી- સેવકો-

લટલુભાઈ. એચ. એન્ડ સન્સ-

પ્રસિદ્ધ કર્તા-

टी. पी. मुनसी.

આ પુસ્તક તથા આયુર્વેદી મહાશંકર લટલુ
લાઇ ભટ્ટનાં બનાવેલ પુસ્તકો મળવાનાં ઠેકાણાં.

સોખડા સ્ટેટ વડોદરા—લલુભાઈ. એચ. સન્સની કુંપની
ડાકોર.—વ્યાપારી મંડળના સરસ્વતિ ભવનમાં.

મુંબાઈ.—રામદાસ કાસીદાસની કુંપની.

„ એન. એમ. એન્ડ કુંપની. કાલ્યાણદેવી રોડ.

„ જ્વહારામ મુકન્દજી કાલ્યાણદેવી રોડ.

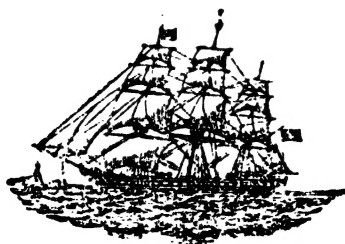
„ વસનજી પરમાનંદ ચાહેવાળા કાલદેવી રોડ

વડોદરા—મેશસં દોશનરામ મગનલાલની કુંપની. હેરીપુરા
રોડ.

ખાદરા—યુકસેતર. મલિત્રાલ ત્રિભોવનદાસ.

જુનાગઢ—પારેખ ગોવિંદજી તાનજી યુકસેતર.

પેટલોદ—પારસમણિ પ્રેસ.

થાડી નકલોજ બાકી છે ! વહેલો તેજ પહેલો !!

કામાવતિ.

(ઐતિહાસિક નૂતન નૌવેલ.)

તૈયાર થઈ બહાર પડ્યું છે.

ક્રિમત રૂ. ૧-૮-૦ પોષ્ટ ખર્ચ જૂદ.

(એક સ્ત્રીના હાથે લખેલું નૌવેલ)

પત્ર વ્યવહાર નીચે પ્રમાણે કરવો.

સૌભાગ્યવંતિ આર. જી. (એકસ્ત્રી)

ટ. કેર આફ્રિકા.

મુ. સાવલી—સ્ટેટ વડોદરા.

પ્રસ્તાવના.

“હાથના ક કણને જોવાને આરસીની શી જરૂર છે?”
 દેશ પરદેશના વિદ્વાનોનાં મનને ચક્રિત કરનારં શ્રીમન્
 મહાકવિ કાલિદાસનું નામ ભાગ્યેજ કોઈથી અગ્નપ્યું
 હશે. આ લઘુ પુસ્તક તેજ મહાકવિની કૃતિ છે. મૂળ સં.
 સ્કૃત ઉપરથી તેનું ગુજરાતી ભાષાન્તર મારા તરફથી ય-
 એલું છે. કોઈ કહેશે કે આવા નાનકડા પુસ્તકનું ભાષાન્તર
 કરવાનું તે શું પ્રયોજન હશે ? આવો પ્રશ્ન પૂછનારને
 ખીજો ઉત્તર નહિ આપતાં એજ મહાન કવિના “અભિ-
 જ્ઞાન શકુંતલ નાટક” નું ગુજરાતી ભાષાન્તર વિદ્વા-
 ન—સાક્ષર મિ. ઝવેરીલાલ ઉમયાશંકર યાજ્ઞિકે કીધેલું છે
 અને તેની પ્રસ્તાવનામાં તેઓ એજ મહાન કવિના આ
 પુસ્તક બાબત ને લખે છે તેજ વાંચવાની બલામણુ કરવી
 એજ ખસ છે. તેઓ મેઘદૂત વિષે લખે છે કે:—

આ કાવ્યને સંસ્કૃતમાં खंडकाव्य કહે
 છે. તેનું કારણ કે એ ન્દાનું કાવ્ય છે. ન્દાનું તો છે પણ
 કવિત્વ શક્તિના કોઈ અપૂર્વ ગુણથી એ કાવ્ય એટલું તો
 રમણિય થયેલું છે કે બીજાં મહાકાવ્ય પણ એના મોડા
 આગળ શીકાં પડે છે બીજું તો શું કહેવું પણ કાલિદાસના
 બાકીના સર્વ ગ્રંથ ડૂબી ગયા હતા અને માત્ર આ ન્દાનુ
 કાવ્ય પાછળ રહ્યું હત તોપણ કવિ મંડળમાં આ કા-
 વ્યને લીધે કાલિદાસની ઉચ્ચ સ્થાને ગણના થાત એમાં
 સંદેહ નથી. કાવ્યનો વિષય જોઈએ તો ઘણું કરીને સંસા-
 રમાં અનેક પ્રકારના પ્રસંગ સામાન્ય રીતિયે નજરે પડે
 છે તેવા તથા સૃષ્ટિના ચમત્કાર હોય છે તેવું હાથે હુમ
 વર્ણન કરવું. એ કાંઈ સહેજ સહજ કવિત્વ શક્તિનું કા-

મ નથી. કારણ જે ઠેકાણે માત્ર મનનીજ શક્તિ ચાલી શકે છે; જે વાત ઇન્દ્રિયોની શક્તિથી પાર છે તે ઠેકાણે કલ્પનાની સૃષ્ટિમાં ખરા કવિઓજ વિહાર કરે છે, જેમ શેક્સ્પિયરનું ‘ મિડસમર નાઈટ્સડ્રીમ; છે. જેમ મિલ્ટનનું ‘ પેરેડાઈઝ લોસ્ટ ’ છે તેમજ કાલિદાસનું “ મેઘદૂત ” એ કલ્પનાની અદ્ભુત સૃષ્ટિ છે એમ જાણવું.

* * * * *
 “મેઘદૂત” નું ભાષાન્તર ઇંગ્લિશ કવિતામાં પ્રેફિસર હારેસ વિલ્સને કર્યું છે.”

આવું મોહક પુસ્તક હોવાથી તે તરફ કોની વૃત્તિ ન આકર્ષાય? સ્વાભાવિક રીતે દરેક વિદ્વાન પુરૂષનું ચિત્ત આવા કાવ્ય તરફ સ્વાભાવિક રીતેજ આકર્ષાયા સિવાય રહેતું નથી. મને પણ તેમજ થયું. ઘણી વખત આ મહાન કાવ્યનું (સંસ્કૃત ભાષામાં) અધ્યયન કરતો મહને જોઈને મહારા એક મિત્રે મહને સહજ પ્રશ્ન પૂછ્યો કે એ શું છે? હમેશાં હમે એ પુસ્તકમાં શું વાંચ્યો છો? મહે હેને ધિરજથી જવાબ આપ્યો કે “ એ મહાન કવિશ્રી કાલિદાસ વિરચિત્ “ મેઘદૂત ” છે અને તે ઘણું ઉત્તમ કાવ્ય ગણાય છે!! આ ઉત્તર સાંભળીને સંસ્કૃત ભાષાથી અજાણુ મહારા તે મિત્રની ઇચ્છાથી મહું હેને એક બે શ્લોકના અર્થ સમજાવ્યા અને તેથી સંસ્કૃતથી અજાણુ પણ ગુજરાતી ભાષાથી સંપૂર્ણ જાણીતા મહારા તે મિત્રે આ પુસ્તકનું સદગુણ ગુજરાતી ભાષાન્તર મહારી પાસેથી માગ્યું તે ઉપરથી મહે તેને શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષામાં સારી રીતે સમજી શકાય તેવી સરળતામાં આ ઉત્તમ કાવ્યનું ગુજરાતીમાં ગદ્ય ભાષાન્તર કરીને આપ્યું અને તે આજે ઘણા ગુજરાતી જાણનારા પણ સંસ્કૃતથી અજાણુ રહેલાઓને

માટે એક સદ્ગુહરથે છપાવવાની માગણી કરવાથી મ્હે ખુ-
શીથી છપાવવાની પરવાનગી આપી છે.

આ ન્હાના કાવ્યનો સાર નીચે પ્રમાણે છે:—

કુબેરના ચાકર એક યક્ષને એક દિવસે કાંઈ ગુન્હાસર
તેના સ્વામિએ શાપ દીધો કે “ તું બાર માસ સુધી એક-
લોજ પરદેશમાં રહેજે ” આ શાપ ઉપરથી તેને ચિત્રકુટ
પર્વતઉપર રહેવાની જરૂર પડી છે. ધણી દિવસરહ્યા પછી બ્યારે
અશાડ મહિનો આવે છે ત્યારે તે યક્ષ કામાતુર થાય છે
અને પોતાની પ્રિયાને મળવાની અતિ ઉત્કંઠા ધરાવે છે.
પછી પોતાના મનમાં વાદળાં—મેઘ સાથે સંદેશો મોકલ-
વાનો વિચાર આવે છે અને તે પ્રમાણે તે પ્રિતિના પાસ-
માં સપડાઈ વિયોગથી મુર્ખ બની જઈ મેઘ તે સંદેશો
લઈ જવા યોગ્ય છે કે કેમ ? તેનો વિચાર કર્યા સિવાય
ત્હેને પોતાનો મિત્ર કલ્પિ સંદેશો મોકલે છે પછી તે મે-
ઘને પોતાને ત્યાં કયે કયે રસ્તે થઈને જવાનું છે તે બતા-
વી રસ્તામાં આવતાં સ્થળોનું ઉત્તમ પ્રકારે વર્ણન કરે છે
તથા છેવટે પોતાની પ્રિયાને જઈ મેઘે શું કહેવું તે તેના
તરફથી કહેવામાં આવે છે—આ કાવ્યમાં—આવા દુકા
કાવ્યમાં આટલું વર્ણન પણ ધણી સરસ રીતે કીધેલું છે.
તે વાંચવાથી સ્હજ જણાશે.

મ્હારા તરફથી બનતા પ્રયાસે શુદ્ધ અને સરળ ભા-
ષાન્તર કરવા લક્ષ આપવામાં આવ્યું છે તોપણ શ્રિમન્
મ્હાકવિ કાલિદાસ ક્યાં ? અને હું અલ્પ શક્તિવાળો તે-
મના તેવા પુસ્તકનું અનુકરણ કરનારો ક્યાં ? જેવી રીતે
એ બેમાં આકાશ અવનિનો ફેર છે તેવીજ રીતે મૂળ સ-
સ્કૃત અને આ ગુજરાતી ભાષાન્તરમાં પણ વખતેફેર હશે છતાં

પણ મહારાથી તે ઉમદા પુસ્તકનું બાળાન્તર કરાઇજ ગયું
અને છાપવાની માગણી થતાં તે પબ્લિકમાં મુકવાની પર-
વાનગી પણ અપાઈ ગઈ !!

આ પુસ્તકમાં મૂળ સંસ્કૃત સાથે સરખાવતાં કાંઈ
દોષ માલુમ પડે તો તે વિદ્વાનજન સમુહ તરફથી સુચ-
ના સહ ક્ષમા બક્ષવાની કૃપા થશે એવી આશા છે.

સુ. સાવલી

સ્ટેટ વડોદરા

દિપોત્સવિ

સંવત ૧૯૫૩

લી.

આયુર્વેદી.

મહાશંકર વિ. લલિતભાઈ ભટ્ટ.

(સોખડાવાળા.)

મુખ્યોદ્ધ સૂર્યોદય ઓફિસ અને વ્યાધિ
વિદ્યારણ ઓપરેશનલય.

श्लोक.

कविः करोति काव्यणि ।
रसं जानन्ति पंडिताः ॥
कामिन्याः कूच काठिन्यं ।
पति जानोति नो पिताः ॥

मेघदूत.

त्रिभुवनं विभीषीकाजीहासकृतसकृतमेघदूत

आधारे.

(गुजराती साधना)

पुष्पेषु चंपा नगरां लंका,
भायां रंभा रुरुषु विष्णुः ॥
नानु गंगा पातिसु रामः
काव्येषु माघः कवि कालिदासः ॥

પૂર્વમેધ.

દેવ યોનિમાં જન્મ પામેલો કોઈ એક ચક્ષુ કુખેરના કોઢને પાત્ર થવાથી પોતાની સ્ત્રીનાથી એક વર્ષ સુધી દૂર રહેવા રૂપ શ્રાપ પામ્યો હતો; તેથી તે ચક્ષુ પોતાની પરમપ્રિય સ્ત્રીનાથી દૂર એક પર્વત ઉપર કે જે પર્વત એક વખત રામાવતારમાં સીતા અને લક્ષ્મણ સહ રામજી નિવાસ સ્થાન બન્યો હતો; તે ચિત્રકુટ નામના પર્વત ઉપર રહીને પોતાની બહાણી પ્રિયાને વિયોગ સહન કરતો હતો. એ પર્વત—ચિત્રકુટ પર્વત ઉપર તે ચક્ષુ પોતાની પ્રિયાના વિયોગથી ખીડા ભોગવતે હતે આઠ માસ દુઃખમાંજ માળ્યા તે પછી અશા-
 ૩ શુદ્ધ ૧ને દિવસે પોતાની સ્ત્રીના વિયોગ દુઃખથી કૃત્ય-
 દુર્ગળ થયેલા તે ચક્ષુ મદોન્મત હાથીના જેવો તે ચિત્રકુટ પર્વતને ભેટતો મેધ જોયો.

“ વર્ષકાળમાં દરેક સ્ત્રી પુરુષ વધારે કામાતુર થાય છે ” એ નિયમાનુસાર ચિત્રકુટ ઉપર ચઢી આવેલા મેધને જોઈને તે કુખેરનો અનુચર ચક્ષુ કે જે પોતાની પ્રિયાને મળવાને અતિ આતુર છે તે વિરહ વ્યથાથી અતિ બ્યાકુળ થયેલો હોવાથી ધણા ધણા પ્રયત્ન કરીને તે ચઢી આવેલા મેધના સામે ઉભો રહીને ધણીવાર સૂઝી વિચાર કરે છે કે:-

“ વર્ષાઋતુમાં મેધનું દર્શન થવાથી હમેશાં સ્ત્રીઆદિ પોતાના કુટુંબમાં સુખરૂપ રહેનારા સુખી મનુષ્યનું ચિત્ત પણ વ્યાકુળ થયા સિવાય રહેતું નથી તો પછી મહારાજેવા હમેશાં સ્વપ્રિયાના કંઠેજ વળગી રહેવાની ઇચ્છા ધરાવનારા પરંતુ દૂર દેશમાં વસનારા વિરહી પુરુષના દુઃખની તો શીમાજ શી? અરે! એ દુઃખજ અમાધ છે. વિરહી પુરુષને આવે પ્રસંગે પ્રિયાના વિયોગ જન્ય ખીજી શું વધારે દુઃખ હોય? કાંઈજ નહિ.

ઉપર પ્રમાણે વર્ષાઋતુની શરૂઆતથીજ તે યક્ષ હમેશાં એવાને એવાજ વિચારમાં દુઃખદ વિરહ વ્યથાથી મહા મહા કષ્ટ કરીને પોતાનો વખત કાઢતો હતો. એમ દુઃખના દિવસો એક પછી એક વ્યતિત કરતાં કરતાં ઉવટે ન્યારે આવજી માસ નજીક આવ્યો ત્યારે પોતે અનેક તર્ક વિતર્કની સાથે વિચાર કરે છે કે “ જેવી રીતે હું વિરહ વેદનાથી પીડાઉં છું તેવીજ રીતે મહારી પ્રિયા પણ મહારા વિયોગ દુઃખથી પીડાતી હશે; માટે આ પર્વતે જેને નવિન ઉત્પન્ન થએલાં પુષ્પો વડે અર્ધ આપીને પૂજેલો છે એવો એ મેધ મારે ઘેર જઈને મહારી પ્રિયાને મારું સ્વકુશળ જતાંત પહોંચાડીને ત્યાંના શુભ સમાચાર બાવી આપશો!! ” એવું વિચારતો તે યક્ષ, “ કામાતુર મનુષ્યો ચેતન અને અચેતન વસ્તુઓમાં મૂર્ખતા ધરાવે છે એ નિયમાનુસાર ધૂમાડો, તેજ, જળ, અને પવન એ સંધાના સમૂહ રૂપ મેધ ક્યાં? અને સમર્થ હૃદયોવાળા મનુષ્યની સાથે મોકલવા યોગ્ય સંદેશો ક્યાં? તેનો વિચાર નહિ કરતાં તે યક્ષ મેધને પ્રેમાળ વચનોથી કુશળામમ્ન પૂછે છે કે:—

હે મિત્રા ત્રિભુવનમાં વિખ્યાત, અને કરાવતંકાના *
વંશમાં પેલ મએક ક્ષત્રિયજાતિન સરીરથી પોતે બાહ્ય ત્યાં
જઈ શકું એવા સામર્થ્યવાળા હોવાથી હું તને હૃદયે પ્રા-
ધાન્ય પુરૂષ માનું છું; અને તેથી કરીને નસિયાધિન થઈને
વિયોગી બનેશો હું ત્હારી ઉત્તમતા જાણીને તથા ત્હને અ-
ધિક કુલુવાન માણીને ત્હારી પાસે ત્હારો માચક—મિત્રા
રી—માંગેલું રૂપ થઈશું.

હે પયોદ ! તું તાપથી તપેલા—સંતપ્ત પુરૂષોને રક્ષ
કરું કેમકે પરદેશમાં રહેતા વિયોગી અને વિરહ તાપથી
તપેલા પુરૂષોને, તું આવીને સ્વદેશ પ્રતિ ગમન કરવાનું સુ-
ચવે છે. હું કુબેરના આપથી મ્હારી પ્રિયાથી છૂટો પડો છું
માટે તું મ્હારો સંદેશો મ્હારી પ્રિયાની પાસે લઈ જઈને
મ્હારો તથા મ્હારી પ્રિયાનો સંતાપ દૂર કર. તું કહીશ કે
ત્હારી પ્રિયા ક્યાં છે? તે જાણ્યા સિવાય હું ત્હારો સંદેશો
ક્યાં અને કોને પહોંચાડું? તો હે મિત્રા તે સ્થાન હું ત્હ-
ને બતાવું છું. સાંભળ, બહારની વાડી માંહેના ભગવાન ભ-
વાની શંકરના મસ્તકમાં રહેલી ચંદ્રિકાથી ઘોળી દેખાતી
હવેલીઓવાળી અને મહેશ્વરોના રહેઠાણ વાળી અસકાન્ત-
મયો છે ત્યાં તું જા; કેમકે તેજ અસકાન્તગરીમાં મ્હારી
પ્રિયાનો નિવાસ છે.

હે મિત્રા તું જાણે તો જરૂર તને ત્યાં માન મળશે
ત્હને આવતો જોઈને વર્ષાઋતુ આવરાથી પરદેશ ગયેલો
પોતાને પતિ ઘેર આવશે એવી આશા બાળી પતિવ્રતા
સ્ત્રીઓ—જેનો પતિ પરદેશ ગયેલો છે એવી ભૂતૃકાયો ત્હને
આકાશ માં આવેલો જાણીને ઘણીજ ઉત્કંઠથી અને

હર્ષથી ત્હારા સામું જોઈને નવન પ્રજ્ઞામ કરશે. કેમકે ત્હારા આચાર્યનને જાતી—વર્માનનું બેઠા જાતી—મધુ વિરક્ત બધા-થી પીઠાતી પ્રિયાની મ્હારા જેવા પરાધિન સિવાય બી-જા કોઈ પ્રજ્ઞા ઉપેક્ષા—મે દરમારી કરવું નથી.

સ્વભાવિક રીતેજ વાદળાંને જતાં જોઈને તે ચક્ષુ કહે છે કે હે મિત્ર ! ત્હને સુકન પણ સારા થાય છે. જો સાનુકુળ પ-વન ત્હને ધિમે ધિમે પ્રેરે છે, તથા ત્હારી ડાબી બા-જુએ અભિમાન ધરાવનાર આતક પક્ષી પણ મધુર સ્વર કરે છે અને આકાશમાંથી અદ્ધર મેઘ જળ ઝીલીને અ-ર્ધ ધારણ કરનારી બગલીયો પણ ત્હને સેવતી જણાય છે. *

હે મેઘ મ્હારી પ્રિયાના મર્ચુથી કિંવા તેણીના વૃ-ત ભંગથી ત્હારા આ પરિઆણ કદિ પણ નિષ્ફળ નિવ-ડવાનું નથી. કેમકે “ આપ પૂરો થયા પછી મ્હારો પ-તિ અપ્રવશે ” એવું વિચારીને રોષ—બાકી રહેલા દિવસો-ની ગણતરી કરવામાંજ તત્પર, અને તેવી આશામાંજ જીવન ધારણ કરી રહેલી ત્હારી બાબી કે જે મ્હારી પ્રિયા ત્હે-ને તુ જરૂર અવિચ્છિન ગતિવાળીજોઈશ. સાથીકે આ-સારૂં બંધ છે તે સ્ત્રીઓના પ્રેમયુક્ત અને સકોમળ જી-વને વિરહાવસ્થાથી પિડીત થઈ છૂટો પડતાં અટકાવી રાખે છે.

હે મેઘ અહીંથી આગળ જતાં. રસ્તામાં પણ ધણા મિત્રો ત્હારા સન્માન કરશે. ત્હારી કરેલી ગર્જના કે જે ગર્જના કહણી—કેળ—વાળી પૃથ્વીને સફળ કરવાને શ-ક્તિમાન થાય છે—તે ગર્જના સાંભાળીને માનશરદોવર પ્રતિ

✽ આસપણા સુકન સુકન સાત્ર પ્રમાણે શુભ સુકનની ગણતરીમાં ગણાય છે.

ઉત્કંઠા ધરાવનાર, અને મૃણાલ કમળના છેદ રૂપ બાથાવાળા રાજહંસો આકાશ માર્ગે ઠેક ત્હારી સાથે કૈલાસ પર્વત સુધી આવીને ત્હને સાક્ષીકારક થઇ પડશે. * માટે હે પ્રિય મિત્ર મેધ! દરેક વર્ષાઋતુમાં ત્હારો સમાગમ પામીને ધણા વ્યવ- તના વિરહથી ઉત્કંઠા આંસુ મૂકવાથી જાણે ત્હારા પ્રતિ એ- ને ધણો પ્રેમ હોય એવા જણાતા અને મનુષ્યોએ પૂ- જવા યોગ્ય તથા મધ્ય ભાગે શ્રી રઘુપતિનાં પગલાં પડેલાં છે એવા ઉત્તમ ત્હારા મિત્ર ચિત્રકુટ પર્વતને “હું મીત્ર ! હવે હું જઉં છું” એવી આજ્ઞા માગીને તું મ્હારે માટે પરિ- આણુ શરૂ કર.

હે મિત્ર! હવે ત્હારી મુસાફરીમાં અનુકુળ થઇ પડે એવો માર્ગ હું તને આતાવું છું તે સાંભળ. અને તે પછી ત્હારી શ્રવણેન્દ્રિને અતિ પ્રિય થઇ પડે એવો મ્હારો સં- દેશો સાંભળીને મ્હારા જેવા વિયોગીની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા- ને મ્હારે કહેણુ કપ્પુલ કરીને આગળ જા.

તું રસ્તાના થાકથી થાકેલો હોવાથી માર્ગમાં જે જે સ્થાને—પર્વત ઉપર વિશ્રામ લઇને તથા નદીઓતુ અતિ- સ્વલકુ જગ પીને આગળ જઇશ ત્યાં—રસ્તામાં—યુવાન દે-

* રાજહંસો માનસરોવરમાં રહે છે અને માનસરોવરમાં વ વર્ષાકાળ ગયાપછી હીમપડે છે કે જે હીમને લીધે ત્યાં રહેનાર હંસો- ને એક જાતનો રોગ ઉત્પન્ન થાયછે ત્હને લીધે વર્ષાકાળ વિત્યા પ- છી તુરંતજ રાજહંસો તે માનસરોવર છોડીને જતા રહેછે, તે પાછા વર્ષાકાળ શરૂ થવાથી પોતાના સ્થાનકે—માનસરોવરમાં—જાય છે તેથી ત્હની સાથે કલ્પના કરીને મેધને રસ્તો બતાવવાને સાક્ષ- કારક થઈ પડવાને જાણે રાજહંસો સાથે જાય છે એમ અનુમાન ક- રીને ઉપર પ્રમાણે કહે છે.

વાંમનાઓ" ? વામુ ચિત્રકુટ પર્વતનું શિખર લાઇને જાય છે કે શું ? એવી શંકાથી ઉંચાં મુખ ડરીને ત્હને જોશે. એવા આશ્ચર્ય વાળો તુ. આકાશ માંજે હસ્તીની જાડી મુઠ્ઠેયોના વિસ્તારને નહિ ગણતાં, ઉત્તર દિશા તરફજ ચાલ્યોજજે. આ ચિત્રકુટનાં મોટાં ટેકરાંથી પદ્મરાગ માલુના રંગજેવો જેવા લાયક, જેમ મેરનાં પીછાંથી શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનું શ્યામ શરીર શોભે છે, તેમ ત્હારું શરીર ઈંદ્ર મનુષ્યના કડકાથી સ્ફુરિત થઇને અતિ કાન્તિવાન તથા ઘણી શોભા વાળું થશે.

તે પછી હે મિત્ર ! પ્રેમાર્દ્ર બૃવિકારોને નહિ સમજનાર જનપદ દેશની સ્ત્રીઓનાં મનને આનંદ આપી, તેમના નેત્રાથી જેવાતો અને સન્માન પામતો માલવ દેશની હળથી ખેડાએડી તથા સુગંધ યુક્ત ભૂમિમાં વૃદ્ધિ કરીને કાંઈકે ઉતાવળી ગતિને ધારણ કરતો ફરીને પણ ત્યાંથી ત્હારું અલકાનગરી તરફનું પરિઆણુ પાછું શરૂ કરજે.

હે મિત્ર ! ત્યાંથી આગળ જતાં, રસ્તામાં જળ ધારાએ દાવાગ્નિને સમાવવાથી અને પરિઆણુના થાકથી ત્હને થાકે લો જેમ્મનેત્લેં જેને પ્રથમ ઉપકાર કર્યો છે એવો, ઉંચાશિખર વાળો આઝકુટ પર્વત ત્હને વિશ્રાન્તિ અર્થે પોતાના મસ્તક—શિખર— પર ખેસાડશે. કેમકે પોતાનો પ્રિયમિત્ર આવ્યાથી એક હલકો જન પણ પોતાના ઉપર કરેલા ઉપકારનો અહલો વાળવાને ચૂકતો નથી, તો પછી આઝકુટ જેવો ઉત્તમ પર્વત ત્હારો અહલો વાળવાને વિમુખ અને એમ મનાય નકેમ ?

હો શ્યામ રંગવાળા મેઘ ! જ્યારે તુ એ આઝકુટ પર્વતના શિખર ઉપર વિશ્રાન્તિ અર્થે ચઢીશ, તે વખતે પાકેલાં ફળથી શોભાયમાન, અને આંખનાં વૃષ્ટોથી ઢંકાએડો આઝકુટ

પર્વત ત્હારા ઉપર ચઢવાથી વચ્ચે કાળો અને બાકીનો ભા-
મ પીળો હોવાથી જાણે પૃથ્વીનું સ્તન ન હોય! તે પ્રમાણે દેવ
લોકોને જોવા લાયક થશે; અને તુ જેમ કોઈ કામી જન થાકી
જવાથી કામિનિના કુચ કળસમાં વિશ્રામ લેછે તેવી રીતે વિ-
શ્રામ લેતો જણાઈશ!!

હેમિત્રા વનચરોની વધુઓએ ભોગવેલી અતિ રમ-
ણિય કુંજલતાવાળા એ પર્વત ઉપર ફક્ત એક મહત્ત્વમા-
નજ વિસામો લેજે. (કેમકે ત્હારે મ્હારા જેવા મિત્રનો સદે-
શોપહોચડવાનો છે તેથી જોતું વધારે વખત રોકાઈશ તો
ત્હને સ્વકાર્યમાં અંતરાય આવી વાર લાગશે) અને પ-
છી ઘટ્ટિ કરવાથી ઉતાવળી ગતિને ધારણ કરતો તે પર્વત-
થી ખીન્ને કેટલોએક માર્ગ ઓળંગીને આગળ જ-
ને. આગળ જતાં પથ્થરોથી અસ્પષ્ટવિંધાદ્રિના પાયા-
દમાં ચારે તરફ વહેતી રેવા નદીને, હાથીના શરીરમાં વિ-
વિધ રંગની રચનાઓના કકડા વડે કાઢેલા શણગારની પે-
ઠે તુ જોઈશ. હે મેઘા પર્વત રૂપ હાથીના તીખા રસવાળા મોઢાથી
સુગંધિત થયેલું અને લતા ગૂહોના અટકાવથી ધિમું ધિમું વહેતું તે
રેવા નદીનું પાણી પીને તુ તાજે વજનદાર—ખનીને આગળ જ-
ને. હેમિત્રા એજગ્યાએ તને કદિ ભમી જવાનો વખત આવેતો “બુ-
દ્ધિ વિહિનો મમી શકે છે, પરંતુ બુદ્ધિવાન તો એક વાર-
નિશ્ચય કરેલા કાર્યથી કદિ પણ ભમી શકતા જ નથી”
એ વાક્યને યાદ કરીને આગળ ઉત્તર તરફનું પરિઆણું તું
પાછું શરૂ કરજે.

એ રેવા નદીથી તું આગળ જઈશ ગોટલે એક બા-
જુએ ઉમેલી ઝીણી રવાટી રૂપ કેશર વડે લીલા, કાળા,
તથા પીળા રંગવાળા કદમ કુસુમ જોઈને તથા પ્રથમજ ઉ-

તપન યજ્ઞેશ્વ કેળના દોડાને ખાઇને તથા પૃથ્વીનો સુમધ લઈને કાળજ્યાર મૃત્યુ—સારંગે ત્હને આમળ કબે રસ્તે યઇને જનું ત્હની સુચનાઓ કરશે. *

હે મિત્ર ! રસ્તામાં પુષ્પની સુગંધીવાળા પર્વતોઅં તુ સુગંધી લેવાને રહીશ માટે ત્હને વાર લાગશે એમ કું અનુમાન કરીને ત્હને પ્રાર્થના પૂર્વક કહુ છુ કે ત્યાં વખતે વાર ન રોકતાં મ્હારી પ્રિયાને સાર જોમ અને તેમ તુ કિનાવળે જવાની ઈચ્છા ધરાવી ત્યાંથી ઉતરે તરફ—અલકાનગર તરફ જવાનો પ્રયત્ન કરજે.

ત્યાંથી તુ આમળ જમરાં એટલે વર્ષાઋતુ પાસે આવ્યાથી ખીત્રેશ્વ કેવડાના દોડથી પીળા રંગની ઉપવનની વાડઓવાળા તથા કાગડ વગેરે આમ્ય પક્ષિયોના માળા કરવાના આરંભથી કાંઠાવાળાં યજ્ઞેશ્વ સેરીઆનાં વૃક્ષોથી તેમજ પાકીને તૈયાર યજ્ઞેશ્વ જાંબુડાનાં વૃક્ષોથી સુંદર, તથા ધણા દિવસના રહેવાશી હંસોવાળા, વિવિધ પ્રકારના હશાણુ દેશે ત્હારા જોવામાં આવશે.

ચારે દિશામાં પ્રસિદ્ધ યજ્ઞેશ્વ તે હશાણુ દેશની વિદિશા નામની રાજધાનીમાં જઈશે એટલે તું તસ્તજ વિલાસી પુરુષોનું સમળું ફળ ભોગવીશ; કેમકે કાંઠાઓની ગર્જનાએ સુંદર હોય તેમ બકુટિ યુક્ત મધુર અને અમળ દષ્ટિવાળી, વૈવરવતિ નદીના પમનું, જેમ કામી પુરુષો

* જ્યાં જ્યાં વૃષ્ટિ થવાનો સંભવ છે એટલે જ્યાં જ્યાં વરસાદ વરસવાનો સમય થાય છે ત્યાં ત્યાં, કમળ પુષ્પ તથા કેળના દોડા યજ્ઞેશ્વ હોય છે માટે ઉપર પ્રમાણે કલ્પના કરીને સારંગે જાણે મેષને “ આ રસ્તે યઈને જ ” એવી સૂચના કરવા હોય એમ સુચવ્યું છે!

પ્રિયાના મુખનું પાન કરે છે તેમ તું પાન કરીશ. *

હે મિત્ર ! તે ત્રિદિશા નગરીની સમીપે—પાસે—
ખોદાં કદંબ પુષ્પોથી તથા ત્હારા સંગર્ભથીજ પુત્રકિત્ત થઈ
હોય તેવી વેશ્યા સ્ત્રીઓની સંભોગ ક્રિયામાંના સુગંધને પ્ર
સિદ્ધ કરતાં તે જગ્યાના પથ્થરની છાટોવડે તે નગરની યુવાન
સ્ત્રીઓના ધાઢ યોવનનો પ્રકાશનાર નીચૈરાખ્ય નામનો
પર્વત છે ત્યાં તુ વિશ્રામ કરજે એટલે ત્હને ઉપર કહેલું—યુ-
વાન સ્ત્રીઓનું ધાઢ યોવન જ સ્વાધ આવશે; કેમકે ત્યાંની—ની-
ચૈરાખ્ય પર્વતની—શીઝાઓ ઉપર સંભોગ ક્રિયા વખતે
સ્ત્રીઓએ કરેલાં ચંદન વગેરે લેપનો, ઘસારાથી ખરી પડેલાં
હોવાથી “ ત્યાં કાઈ યુવાન સ્ત્રીઓએ સંભોગ કરાવ્યો છે ”
એમ ત્હારા અનુમાનમાં આવશે; તથા કેટલીએક યુવાન બા-
ળાઓ પોતાના પ્યારમાં આશક્ત થએલા પુરૂષો સાથે, પોતાનાં
માબાપની ચોરીથી ગુપ્ત વિહાર કરવાની ઈચ્છાથી રાત્રીના
વખતમાં એ પર્વતની—ચૈરાખ્ય પર્વત—ઉપરના શુન્ય ગા-
નમાં અહીં તહીં વિહાર કરતી જોવામાં આવશે; અને તેથી
એ ત્રિદિશાનગરીની યુવાન બાળાઓના ધાઢ યોવન
સંબંધી ત્હને કેટલુંએક જાણવાનું મળશે.

હે મિત્ર ! એ નીચૈરાખ્ય પર્વતમાં યાક ખાધા પછી
વનમાંની નદીના કાંઠાના બગીચાઓ માંહેના માગધી ફૂ-
ળોના દોડાઓને ત્હારા નવીન જળના છાંટાથી છાંટી,
તથા માલ ઉપર થયેલા પરસેવાને હોવાથી કરમાએલી અને
કાનમાં ધામેલા કમળ ફૂલગાળી માલણો કે જે તે તે બગી-
ચાઓમાં પુષ્પ વીણતી હોય તેમના મુખને એક ક્ષણ વાર

* કામી પુરૂષોને સંભોગ સુખ કરતાં પણ અધર પાન સુખ
વિશેષ પ્રિય હોય છે.

પણ વાદળું લાવીને તું ડાંચડો કરીશ એટલે તેણીઓ પોતાના ઇચ્છેલા પુરુષોના દર્શન સુખની આશાએ, ત્હને જોઈને નિરહાશિની સંતપ્ત થઈ કાન્તિવાળાં મુખોવાળી થઈ જશે; એવી માલસોનો અદ્ય * પરિચયિ થઈને તું ત્યાંથી આગળ જઈ.

હે મિત્ર ! જે કે અહીંથી ઉત્તર દિશા તરફ જનારને ઉજ્જયિનિનો રસ્તો વાંકો છે તો પણ હું ત્હને ત્યાં—ઉજ્જયિનિ તરફ થઈને જવાની સલાહ આપુ છું; અને ત્હને ભગમણ કરું છું કે ઉજ્જયિનિનાં ગૃહોની અગાશીઓના પરિચયથી તું વિમુખ થઈશ નહિ; કેમકે ત્હારા ત્યાં જવાથી વિજયીના ઝગમગાથી ઉજ્જયિનિની યુવાન સ્ત્રીઓના ચક્ષુના જેવા યોગ્ય ચાળાને જે જાતે જોવાનો લ્હાવો નહિ લઉં તો જરૂર તું ઈગાએલો ગણાઈશ. એ ઉજ્જયિનિ જતાં રસ્તામાં મોર્ગના અથડાવાથી હંસ પંક્તિ રૂપ કઢોરાવાળી તથા પછડાવાથી જેમ સુંદર હોય તેમ વ્હેતી તથા તેના પાણીમાં થતા ભમરાઓ રૂપ નાભીને દેખાડનારી નિર્વિધનના નામની નદી આવે છે; તે નદીનો સંયોગ લઈને તું જરૂર ત્હનો રસ અનુભવશે. હે મિત્ર ! આ જાતનું પોતાના પ્યારા સાથે જે હાવ ભાવ અને કટાક્ષ તેજ તેમનું સંભોગ પ્રાર્થના વચન સમજવું; કેમકે તેઓ ખુદ્દી રીતે મોઢે કહી શકતી નથી પરંતુ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણેના માત્ર, હાવ, ભાવ, અને કટાક્ષથીજ પોતાની સંભોગ વૃત્તિને સમ-

* ધણીવાર રહેતો પોતાનું કાર્ય જલદી થાય નહિ માટેજ અદ્ય પરિચયિ થવાનું સુચનું છે.

જાવે છે *

હે મિત્ર ! ચોઠલાવાળી નહિ છતાં વેણી—ચોઠલા—૩૫ થએલ યોડ પાણીવાળી; કાંઠામાં ઉમેલાં વૃક્ષોનાં સૂકાં પાંદડાં પડવાથી પીળા રંગવાળી, તુ પરદેશ ગએલ પત્તિ તેણીને ફરીને મળીશ એ આશાથી પતિવ્રતાના ધર્મ પાળતી, અને ત્હારું સૌભાગ્ય પ્રસિદ્ધ કરતી આ નિર્વિન્ધયા નદી જેથી ફરીને પોતાની કૃત્યતા—દુર્ભજપણું—ત્યજ દે તેવો ઉપાય તું જરૂર કરજે—મતલબ કે તું ત્યાં જગ વરસાવીને તેની કૃત્ય પૂર્ણ કરજે. તે પછી વાસવદત્તાના દરણથી ઉત્પન્ન થએલો વત્સરાજની ક્યાથી જાણીતા વૃદ્ધજનોવાળા જન-પદ દેશમાં થઇને એ ત્હને પ્રથમ કહેલી અને શોભાથી ભરપુર ઉજ્જયિનિ નગરી તરફ તુ પરિયાણુ કરજે.

હે મિત્ર ! એ ઉજ્જયિનિ નગરી કે જાણે પુણ્ય ક્ષય થયે પૃથ્વીઉપર આવેલા સ્વર્ગવાસીઓને ભોગવતાં શેષ રહેલા પુણ્યવડે આણેલો અતિ ઉત્તમ સ્વર્ગનો કકડોજ ન હોય ! તેવી છે ॥ એ વિશાળ નગરીમાં દરરોજ સવારમાં સારસ પક્ષિના ખુલ્લા મધુર શબ્દને વિસ્તવનાર, અને ખીતેલાં કમળની રજના સંસર્ગથી સુગંધમય, સંભોગ પ્રાર્થનામાં સુંદર એવો સ્ત્રીપ્રા નદીનો પવન, પોતાના પ્રિયતમની પેડે સ્ત્રીઓના સંભોગ યાદને ટાળે છે. મતલબ કે ત્યાંની હવા એવી રીતે ઉત્તમ છે કે ત્યાં સ્ત્રીઓને સંભોગ યાદ લાગતો નથી.

* અહીં નદીને સ્ત્રી કલ્પિને કવિએ મેધને કહ્યું છે ખાસ સ્ત્રીઓને લાગુ પડે તેવો અર્થ નીચે પ્રમાણે નીકળે છે:—

“ ઉજ્જયિનીના દરતામાં કદિ મેખલાવાળી, મદન સ્ફુરવાથી સુંદર હોય તેમ જતી, તથા મોઢે નહિ કહી શકાયાથી નાભીને—ફે-ડીને—મતાવતી સ્ત્રીનો રસ તું જરૂર અનુભવજે ”

હે મિત્ર ! ચોટલો હોળીને લેને—ચોટલાને—સુવાસિત
 પદ્મર્થના ધૂપ આગળ ધરીને લેનો સુવાસ ચોટલામાં લેવાને
 ચત્ન થાય છે તેના મહેલમાંથી, નીકળતા સુવાસિત ધૂમ્રવડે
 તું પરિપુષ્ટ શરીરવાળો થજો, અને લેને બાંધવપણાની
 પ્રિતિથી મૃદુ મધુરોએ આપેલ નૃત્યરૂપ ઉપહારવાળો, ત.
 થા પુષ્પોથી સુગંધિત બનેલો તું, એ સ્વર્ગ મયિ ઉજ-
 નવિની નગરીની શોભાને નિર્ભનો, સ્ત્રીઓના લાક્ષારંગથી
 રંગેલા પગનાં પડેલાં લાલચિન્હ વાળાં પગલાંવાળી હલે-
 લીઓમાંજ, રસ્તામાં લાગેલો થાક ઉતારજે. અને તે પ-
 ઠી પોતાના સ્વામી નિલકંઠની છખીવાળો હોવાથી મહાદે-
 વના ગણો લેને આદર પૂર્વક સન્માન આપે લેનો સિ-
 ધાર કરતો ત્રિલોકનાથ કાત્યાયનીનાથ—મહાદેવના મ-
 હાકાળના પવિત્ર નામથી ઓપિત અને કમળ પરાગથી
 તથા જગ કિડામાં આશક્ત થએલી યુવાન બાળાઓના
 ચંદનાદિથી સુવાસિત—સુગંધિમય ક્ષિપ્રા નદીના પવને
 જેનો બગીચો હલાવ્યો છે એવા રમણિય શ્રી મહાકાળે-
 શ્વરના સ્થાન તરફ જજે. હે જળધર ! એ મહાકાળેશ્વરના
 સ્થાનમાં ત્હારે સાયંકાળ સિવાયના કોઈ પણ વખતે જ-
 ધન સૂર્ય અસ્ત થાય ત્યાં સૂધી ત્યાં રહેવું; કેમકે વખા-
 લુવા લાયક મહાદેવની સાયંકાળની પૂજામાં વાજ્રના નાદને
 ઠોકાણે તું ત્હારી ગંભીર ગર્જના કરીશ તો ત્હારું ગાજવું ત્યાં
 સાક્ષ્યતાને પામશે. શ્રી મહાકાળેશ્વરના દેવળમાં સં-
 ક્રાકાળ વખતે, પોતે આલવર્થા ખખડતી કઠિ મેખલાવાળી
 તથા વિદ્યાગ પુર્વક હતાવેલા રત્નના પ્રતિબિંબવાળા ચમ-
 રના દોડાઓથી થાકેલા હાથવાળી વેશ્યાઓ સભોગ સંભવે
 વાગેલા રતન નામ ધાવ ઉપર ત્હારા સુખદારક વર્ણના

પ્રથમ છાંટા પામીને ત્હારા તરફ તેણીઓ બમર પંક્તિરૂપ લાંબાં નેત્ર કઠાક્ષથી જોશે.

હે મિત્ર ! સંધ્યાકાળ પછી પશુપતિ—મહાદેવજી, પાર્વતિ તથા શંકરના સઘળા ગણો મળીને ઉંચા હાથ કરીને નૃત્ય—તાંડવનૃત્ય કરે છે તે વખતે તું સાયંકાળના લાલ તેજને ધારણ કરવાથી જાણે નવાં જસુદીનાં પુષ્પથી રક્ત થજોડો હોય તેવો દીસતો, ઉંચા હાથરૂપ જોડોને, મહાકારે વ્યાપ્ત થવાથી હમેશાં તાંડવ નૃત્યમાં મહાદેવજી પાતાના હાથ ઉપર ગજસુર શત્રુનું લોહીવાળું ચામડું લપ્તે નૃત્ય કરતા હોવાથી પાર્વતિ “ એ શું છે ? ” એવી આશ્ચર્યનાથી ભય પામી સ્તબ્ધ નેત્ર રાખે છે; માટે તે સમયે તે સ્થાને જઈને તું પાર્વતિનો ભય અને શંકરનો ગજ ચર્મની ઇચ્છાને ટાળી, શાન્ત ભક્ત થયે.

એ પ્રમાણે શ્રી મહાકાળેશ્વરનું દર્શન પામીને ત્યાંની શાભાને નિર્જ્યા પછી પાછો ઉજ્જયિનિ નગરીમાં પોતાના પ્યારાને મળવાને સાઈ તેને ઘેર જતી અભિસારિકાઓને ઘાઠ અંધકારના સમયે ત્હારી પ્રિયા સુવર્ણ તેજ પુકત વિજળીને ઝળકાવીને અભિસારિકાઓને રાજમાર્ગમાં રસ્તો બતાવતો આગળ જળે; પરંતુ હે મિત્ર ! તે વખતે તું જુદી અને ગર્જના કરીશ નહિ; કેમકે સ્ત્રી જાત ધણી બેકણુ હોય છે માટે જો તે અંધકારના સમયમાં વિજળી, જુદી અને ગર્જના એ સઘળું ભેગું થશે તો તે અતિશય ભય પામશે !! એવી રીતે રાજ માર્ગના રસ્તામાં અભિસારિકાઓને માટે ધણી વખત ઝળકવાથી થાકી ગએલ ત્હારી પ્રિયા—વિજળીરૂપ સ્ત્રી—સાથે તું કોઈક સ્ત્રી અને કમ્પૂતરોએ વાસ કરેલી ગણેશીમાં રાત્રી ગાળીને, મ્હારાજેવા

મિત્રનું કામ કરવામાં મંદ નહિ પડતાં સૂર્યોદય થતાંજ પાછું ત્યારે પરિયાણ શરૂ કરીને બાકી રહેલો માર્ગ પુરો કરવો.

હે મધેદ ! પોતાના પ્રિયતમના વિયોગથી પ્રેરિત ભર્તૃ-કાચોએ રાત્રે કામાતુર થઈને જે અશ્રુબિંદુ પાડ્યાં હોય તેને તારે પ્રાતઃકાળમાં શાન્તિ આપવાની છે માટે તું સૂર્યનો રસ્તો જલદીથી છોડી દેજે * વળી તે સૂર્ય પણ પોતાની સ્ત્રી નલિનીના કમળરૂપ વદન ઉપર પડેલાં હિમરૂપ આંસુને દહોવાને માટેજ આવેલો છે * માટે જો તું ત્યાંથી તેના માર્ગમાંથી—જલદીથી ખસી નહિ જાયતો તે—સૂર્ય ત્યારે ઉપર ધણેજ ક્રોધાયમાન થશે.

હે મિત્ર ! તે પછી ગંભિર નદીના પ્રસન્ન ચિત્તમાં તેમજ અતિ નિર્મળ જળમાં તું ત્યારે સુંદર છાયારૂપ આત્માનો પણ પ્રવેશ કરીશ અને તેથી તે ગંભિર નદીના કુમુદ જેવાં, ધોળાં માછલાંના આજોટવા—ઉંધાં છતાં ય-

* પ્રેરિત ભર્તૃકાચો “ પતિ વિયોગથી આ કામ પીડા થાય છે ” એમ માની રાત્રે પોતાના પતિને સંભારી સંભારીને રૂદન કરે છે, પરંતુ સવારમાં ઉઠીને કામે વળગે છે એટલે સધળું બૂઝી જાય છે માટે મેધને સૂર્યનો રસ્તો જલદીથી છોડી દેવાનું કહ્યું છે એટલે જલદી સૂર્યોદય થવાથી વિરહણીઓ કામે વળગે અને કામે વળગે તો પતિ-વિરહથી થતી પીડાથી પડતાં અશ્રુબિંદુ બંધ થાય એમ કલ્પિતેજ ઉપરથી પ્રમાણે કહ્યું છે :

* રાત્રે હિમ પડવાથી પાણીનાં ઠરેલ ટીપાંને આંસુ કલ્પિતે કહ્યું છે કે :— “ તું દૂર ખસજે ” કેમકે મેધ દૂર ખસે નહિ તો સૂર્યનાં કિરણ પડે નહિ, અને જ્યારે સૂર્યનાં કિરણ પડે નહિ ત્યારે નલિનીના મુખપર પડેલાં બિંદુ શી રીતે સૂકાય ? !!! નાજ સૂકાય માટે મેધને સૂર્યના રસ્તામાંથી જલદી દૂર ખસવાનું સૂચવ્યું છે.

વા—૩૫ નેત્રાથી જાણે તે ત્હારી સામું વારંવાર જોતી હોય તેવી ત્હારા પ્રત્યે અનુરાગવાળી જણાવાથી તું તેને નીરાશ કરી લેનું આપમાન નહિજ કરશે; કેમકે પોતાના પર અનુરાગ ધરાવનારી સ્ત્રીને નિરાશ કરવી એ ધણુંજ પાપ છે.

હું મેઘ મિત્રા નેતરની શાખા પ્રાપ્ત કરનાર હોવાથીજ જાણે હાથમાં કાંઈ ઉંચું આદ્યું હોય એવું કિનારારૂપ નિતંબને છોડીદેનારું તે નદીનું જલરૂપ કાળું લક્ષ્મ જરા ઉંચું કરીને જલનારૂઢ હોવાથી પ્રસ્તાન રામને તે જાણે ત્હારું વસ્ત્ર પકડીને પોતાનો વિરહ તાપ લહે જણાવતી હોય તેવી દેખાશે !! અને તેથી ત્હારું પ્રસ્તાન ત્યાંથી બળાત્કારે થશે. કેમકે કયો રસજ્ઞ પુરુષ ખુદ્દસી ઝાંગો વાળી સ્ત્રીને છોડવાને સમર્થ હોયછે વારું ? કોઈજ નહિ. મનઝળકે તું પણ તે સ્ત્રી રૂપનદીને ઉપર પ્રગાણે અનુરાગ વાળી જોઈને થોડી વાર ત્યાં થોભીશ.

તે પછી તું આગળ દેવગિરી પર્વત તરફ જવાની ઇચ્છા ધરાવનાર હોવાથી ત્હારી ગર્જનાથી પ્રદુસ્ત્રિત પૃથ્વીના સંસર્ગવડે સુગંધીમય તથા નાસાગ્રતા શબ્દથી જન્ય સુમગ્ન હોય તેમ પૃથ્વીના ગંધના લોભથી હાથીઓએ સુંઘવા લાયક અને વનના ઉમરડાઓને પકવનાર યંડો વાળુ લહે ધિમે ધિમે વાશે. તે દેવગિરી પર્વતમાં હમેશાં વસનાર કાર્તિકેય સ્વામીને પુષ્પ વૃષ્ટી રૂપ આત્માવાજો સ્વર્ગ ગંગાના જગથી પત્રજોત્ત પુષ્પની વૃષ્ટિથી તું પોતેજ સ્નાન કરાવજે. હું મિત્રા! તે ભગવાન કાર્તિકેય સ્વામી, ઈંદ્રની સૈન્યાના રક્ષણને અર્થે અમિના મોઢામાં ભેગા કરેલા સૂર્યના કરતાં પણ વિશેષ તેજ રૂપ છે. વળી તેજની પંક્તિથી ગંડાકાર અને પોતાની મેજેજ ખરી પડેલું છે.

એનું જે મોરનું પીંછું પાર્વતિ કમળના પતની સાથે કાનમાં ધારણ કરે છે તે, અને મહાદેવના મસ્તકની ચંદ્રિકાવડે જેની આંખના ખૂણા ધણા સફેદ છે એવા અગ્નિના પુત્ર સ્કંદના વાહનરૂપ તે મોરને પુષ્પ વૃષ્ટિ કર્યા પછી પ્રતિધ્વનીવાળી ભારે ગર્જનાઓથી તું નચાવજે.

હે પયોદા! મેં તને પ્રથમ કહ્યા છે તે કાર્તિકેય સ્વામીની આરાધના કરીને વિણાધારી શિશુ પુરુષો પાણીના છાંટાથી વિણા બગડશે એવા ભયથી જે રસ્તાને જલદી જલદી છોડીને ચાલ્યા જાય છે એવા રસ્તામાં, પૃથ્વી ઉપર પ્રવાહ રૂપે, રતિદેવની કિર્તિ રૂપ વેત્રવતિ નામની નદી વહે છે તે નદીને સન્કાર કરતો આગળ પરિચાણ કરજે. ત્યાંથી આગળ જઈશ, એટલે તને કૃષ્ણતુલ્ય કાળા રંગવાળો, તથા પાણી લેવાને નીચે ઉતરેલો હોવાથી મ્હોટો, પણ દૂર પહોંચે લીધે પાતળો જણાતો, ઝીણી નજરે જેવા લાયક અને સિંધુ નદીના પ્રવાહ રૂપ દેખાવથી, ગગનમાં ફરનાર ગંધર્વ લોકો પોતાની દૃષ્ટિને લંબાવી લંબાવીને જાણે તું એક શેરનો અને વચ્ચે કાળા મણિવાળો પૃથ્વીનો હાર ન હોઈ! એમ ધારીને ત્હને જોશે.

હે મિત્ર! તે પછી એ વેત્રવતિ નદી ઉતરીને ભૂલતાના વિકાસવાળા તથા પાંપણાના ઉછળવાથી ઉપર વિકાસ પામતા કાળા, લાલ, અને ઘોળા, એવા ત્રણ રંગની પ્રભાવાળા, અને માગધી પુરુષોને અનુગમન કરાવનારા ભ્રમરાઓની શોભાને ચોરનારા, રતિદેવના નગરની સ્ત્રીઓના નેત્રાભિલાશોથી તું ત્હારી પોતાની મૂર્તિને વિષયિ કરતો જજે; હે પયોદા! જે તું ત્યાં યઈને જઈશ તહિં તો પાછળ કહેવા પ્રમાણે તું દગાએલો મણાદાર અને ત્હારા જન્મનું વૈદ્યપણું થશે.

હે મેત્ર ! તે પછી બ્રહ્માવર્ત નામના દેશમાં તુ ઢા-
યાવડે પેસતો, અને જ્યાં આજે પણ માયાની ખોપરીઓ
વગેરેના દેખાવથી આગળ થઇ ગએલ ક્ષત્રીઓના યુ-
દ્ધને સુચવતા કુરુક્ષેત્ર—પાણીપતમાં જન્ને. તે કુરુક્ષેત્ર
માં આગળ કૌરવ અને પાંડવનું મહા યુદ્ધ થયું તે સમયે
ત્યાં ગાંડિવધનવાર્જુન વગેરે હજારો નિક્ષણ આણોની ધા-
રાઓથી, જેમ તું કમળ ઉપર વૃષ્ટિ કરે છે તેમજ તે અ-
ન્યો અન્ય રાજાઓના મુખ ઉપર વૃષ્ટિ કરતા હતા. વળી જ્યાં
પાંડવ અને કૌરવ સાથેના બંધુપણના સ્નેહને લીધે યુદ્ધ
કરવાને નારાજ બળદેવજી પોતાની સ્ત્રી રેવતીના લોચન-
માં પડેલા પ્રતિબિંબવાળી પોતાને ઈચ્છિત મદિરાને લજ્જ
દઈને ફક્ત સરસ્વતિનું જ પાન કરે છે; તેજ સરસ્વતિનું પા-
ન કરીને હે સુભગ ! તું પણ શુદ્ધ થજે. એટલે ત્હારાં સ્વધ-
ર્મા પાપોની કાળાશ નાશ પામીને ફક્ત તું વર્ણ માત્રથીજ
સ્થામ રહીશ.

તે પછી કુરુક્ષેત્રથી કનખલ પર્વતની પાસેની, હિ-
માલયથી ઉતરેલી અને સગર રાજાના છોકરાઓને સ્વર્ગની
પ્રાપ્તિની સાધનભૂત જલ્યુ રાજાની કન્યા જનલ્લવી—ગંગા
નદીએ તું જન્ને. એ ગંગા નદી પાર્વતિના મુખની બ્રહ્મ-
દિની રચનાને શીલુવડે મશ્કરી કરીને, ચંદ્રમાના મોજની
લહેરો રૂપ હાથ લગાડનારી—જેમ કોઈ પ્રૌઢ નાયક શોધ્ય
ને નહિ સહન કરતાં ફક્ત પોતાનું જ હેત જલાવતી પોતા-
ના ધણીના વાળને ખેંચે છે તેમ—શંભુના કેશનું મહણ
કરે છે. તું ત્યાં જઈને કોઈક સુરગજની પેઠે આકાશમાં, પા-
છલા અર્ધ ભાગથી લગ્નડતો, સ્ફટિકના જ્યું તે ગંગા નદીનું
નિર્મળ અને પાંકુ ચુકું જતુ પાણી પીવાની ઈચ્છા કરીશ

એટલે તુરતજ તે ગંગા નદી મ્રયાગ સિવાય પણ નહોતે અ-
ન્ય સ્થળે ત્હારી કાળી છાયાના અંદર પડવાથી કાળા જળ વા-
ળી યમુનાનો સંગમ કરતી ન હોય! તેવી સુંદર જણાશે તે
પછી હે પયોદ! એટલા મૃગોની નાભિમાં રહેલી કસ્તુરીના
ગંધથી સુગંધિત થએલી છાટોવાળો, હીમવટે ગોરો, અને
ગંગાનું પ્રભવ સ્થાન જે અચળ પર્વત છે તેને તુ પામીને
તે પર્વતના શિખરોમાં રસ્તામાં લાગેશે થાક ઉતારવાને
એસજે. એ પર્વત ઉપર તું એસીશ એટલે ત્ર્યંબકેશ્વરના
ધોળા હાટે જોદેલા કાઢવ સાથેની ઉપમા યોગ્ય શોભાને તુ પા-
મીશ.

હે મિત્રા વનમાં પવનના વાવાથી દેવદાર વૃક્ષની શાખા-
ઓના પરસ્પર ઘસાવાથી ઉત્પન્ન થએલા અને ચમરી ગા-
યોના વાળના સમૂહને તણુખા વડે બાળનાર દાવાગ્નિ
જે તે હિમાલય પર્વતને બાધ કરતો જણાય તો તુ ત્હારા
જળની સહસ્ર ધારાઓ વડે તે દાવાગ્નિને શાન્ત કરજે. વંળી
એજ પર્વતમાં અમારાથી તે વધારે ઉચ્ચેચઠનાર કોણ છે
એનું અભિમાન ધરાવીકોપથી ઉડવામાં વેગ વાળાં પતંગિયાં
તથા તીડો ફૂટ પોતાનું અંગજ ભાગવાને સાઈ જે તને
ઓળંગવાને આવે તો તે પતંગિયાં તથા તીડોને કરાના
વર્ષાદ્રપાતથી તુ છુટા કરી નાંખજે; કેમકે ક્ષુદ્ર છતાં પણ અ-
ભિમાન કરતાં પ્રતિપક્ષીનેતો તત્કાળ મારવોજ જોઈએ નિષ્ફળ
ઉદ્યોગી હમેશાં તિરસ્કારને પાત્ર થવાજ જોઈએ વળી એજ પ-
ર્વતમાં કોઈ એક પથ્થરની શિલામાં ખુલ્લું અને હમેશાં યો-
ગિ જનોએ પૂજેલું એવું શ્રી મહાદેવજીનું દેવાલય છે ત્યાં
જઈ શ્રી મહાદેવજીના ચરણ ન્યાસને તુ નમ્ર ભક્તિવડે
પ્રદક્ષિણા કરજે કે જે પદન્યાસનાં દર્શન થવાથી જેના

સકળ પાપોનો નાશ થયો છે એવા શ્રદ્ધાળુ પુરુષો દેહ ત્યાગ કર્યા પછી રૂદ્રગણુની પદીને પામવાને સમર્થ થાય છે. દેમિત્રા ત્યાં આગળ પવનથી પુરાતા રંધ્રવાળા વાંસડાઓ કહુંને પ્રિય લાગે એવો શબ્દ કરેછે તે જાણે વાજંત્ર ન વાગતા હોય!! તેમ જણાય છે, વેણું નાદને અનુરક્ત કિન્નરીઓથી ત્રિલોકનાથ મહાદેવનો વિજય ગવાય છે તેથી જો તે વખતે ગુફાઓમાં મૃદંગને ઠેકાણે ત્હારી ગર્જનાઓના અવાજ હશે તો પછી પશુપતિનો સંગિતાર્થ નક્કી પરિપૂર્ણ થશે!!

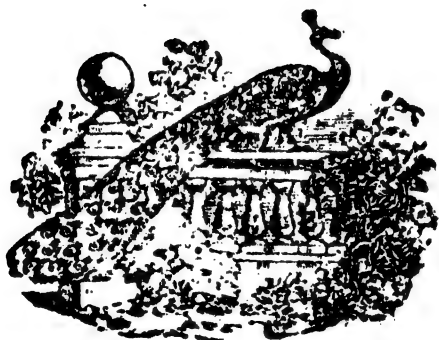
હે મેઘા હિમાલયના તટ પાસે મેં ત્હને ઉપર ગણાવ્યા તે તે દષ્ટવ્ય પદાર્થોને ઝાળંગીને માનસરોવરમાં જવાની ઇચ્છા રાખનાર હંસના રસ્તાને ભૃગુપતિ—જમદગ્નિના યસનું પ્રભવ સ્થાન તે પર્વતની ખોજમાંના કૈલાસ પર્વતમાં ખળી નામના દૈત્યને બાંધવાને તત્પર થએલા વિષ્ણુના સ્યામ પગની પેઠે જલદીથી પેસવાને માટે વાંકો થઈને શોભા પામતો તું ઉત્તરદિશા તરફ ચાલ્યોજ જન્ને. એ કૈલાસ પર્વતની ખોખાંથી નીકળ્યા પછી ઉંચે જઈને રાવણે બ્યારે મહાદેવજીનું તપ કરીને તે પછી મહાદેવજીને લાંઘામાં આવવાનું નિમંત્રણ મોકલ્યા છતાં તે ન સ્વિકારવાથી ક્રોધાયમાન થઈ કૈલાસપર્વત તોડી નાંખવાને સાર કૈલાસની શિલાઓ તોડીને ફેંકવારૂપ તોફાન મચાવવાથી જૂદો પડેલો અને દેવાંમનાઓના દર્પણરૂપ જે કૈલાસપર્વત છે ત્હને તું અતિથી—પરોણો થન્ને. કે જે કૈલાસપર્વત કમળોના જેવાં ધોળાં શિખરોની ઉત્તમતાવડે આકાશને વ્યાપીને દરરોજના સંકરના હંસવાનો જાણે સમૂહ ના હોય!! તેમ આખે રૂપે રહેલો છે.

હૃમિત્રા ન્યારેતુ કૈલાશ પર્વત ઉપર જમરા ત્યારે
ધણા મમળી નાખેલા કાજળના કાંતિ નેવો તું કાળો હો-
વાથી અને કૈલાશપર્વત ભાગેલા હાથીઘંતના કકડા ને-
વો ગોરો હોવાથી નેમ ગોરા વર્ણના બળાદ્રુએ ખ-
ભે ભે કાળાં વરત્ર મૂક્યાં ન હોય? ત્હેવો તું સ્થિર ને-
ત્રાથી નેવા લાયક યજ્ઞ એમ કું અહીં રહ્યાં રહ્યાં અ-
નુમાન કરકું. તે કૈલાશનામના દિગ્ધ પર્વતમાં પાર્વતિને
મિક લાગે માટે સર્પનું કડું કાઢી નાંખીને મહાદેવજીએ
જાલવા આપેલા હાથ વાળી પાર્વતિ જો કદિ પોતાના
પમ વડે ચાત્રે તો તું ત્હારું જગ અંતરમાં રાખીને વર્ણ-
ની રચનાથી અનેલા શરીર વાળો અને આગળ ચાલતા
મણિતલ ઉપર ચઢાવા માટે સોપાન રૂપ યજ્ઞને ત્હારી
સેવાભક્તિ દર્શાવને

હે મિત્ર તે કૈલાશપર્વતમાં દેવાંગનાઓ—દેવનીસ્ત્રી-
ઓ કંકણની ધારના પ્રહારથી ત્હારા શરીરનું પાણી કાઢી લેશે
(ત્હારું અતઃકરણ પીગળાવી દેશે) માટે જો ત્હને તે દે-
વાંગનાઓ ન છોડે તો ત્હેમના દિગ્ધ શક્ત કણુંને ક-
ઠોર લાગે એવી ત્હારી ઘોર ગર્જના કરીને તું ત્હેમને બિ-
વડાવને એટલે તે દેવાંગનાઓ ત્હને તુરતજ મિકની મા-
રી છોડી દેશે

તે પછી જમથી સુવર્ણ કમળ ઉત્પન્ન થાય છે એવા
માનસુસરોવરના જળને મદલ્ય કરતો તથા ઇંદ્રનાઅંદા-
વતહાથીને જળ પીતી વખતે, મોઢામાં, ગર્જનાથી પ્રિતિ
કરતો તથા કલ્પ વૃક્ષોનાં પલ્લવો ને વરોની પેડે મેધ પવ-
નથી હલાવતો, વિવિધ ચેષ્ટાઓ વાળી દિગ્ધોર્થ ત્હારા-
મિત્ર તે કૈલાશ પર્વતને અદ્ય મુજબ એમલને.

હે મિત્રા નેમ કોઇ સ્ત્રી પોતાના પ્યારના ખોળામાં-
 બેસે તેમ તે કૈલાસ પર્વતના ઉત્સંગ—ખોળામાં ખસીગએ-
 લ હીમ રૂપ ધોળાં વસ્ત્રોવાળી બહેલી અલકાનગરીને હે
 કામાચારી! તું પુનઃ જોઇને નહિ ઓળખું તેમ નથી; કેમકે
 નેમ કોઇ કામિની સ્ત્રી મોતીથી સુચેલી પોતાની વેણી ને
 ધારણ કરે છે તેમ ઉંચી હવેલીઓવાળી અલકાનગરી ટ-
 પકવતા જળની ધારાઓવાળામેઘને ધારણ કરે છે,

ઉત્તર મેધ.

હે પ્રિય મિત્ર મેધ ! એ અલકાનગરીમાં સુંદર સ્ત્રી-
ઓવાળા, અને ચિત્ર યુક્ત હોવાની સાથે સંગિત નાદ
સહિત વાગતા મૃદંગવાળા, તથા મહિમય પૃથ્વી ઉપરના
આકાશને અડકતા મહેલો ત્હારી સાથે પ્રર્ણપણે તુલના કર-
વા યોગ્ય છે; કમકે જ્યારે તે મહેલો સુંદર સ્ત્રીઓવાળા
છે, ત્યારે તું પણ વિજળીરૂપ સ્ત્રી વાળો છું, જ્યારે તે
ચિત્રયુક્ત છે ત્યારે તું પણ ઈંદ્રિ ધનુષ્ય રૂપ ચિત્રવાળો
છું, જ્યારે તે સંગિત નાદ સહિત વાગતા મૃદંગવાળા
છે, ત્યારે તું પણ સાંભળવા લાયક ગંભિર નાદ વાળો
છું; અને તે મહેલો જ્યારે આકાશને અડકે ત્હેવા ઉંચા
છે, ત્યારે તું પણ અંતરગત જળવાળો આકાશને અડકતો
ઉંચે-જી; તેથી સર્વ પ્રકારે તું તે અલકાનગરીના મહેલો-
ની સાથે તુલના કરવા યોગ્ય છું. ! !

વળી એ અલકાનગરીમાં સ્ત્રીઓના હાથમાં રમ-
તને માટે કમળ હોય છે, તેઓના વાળ નવિન માગધી
પુષ્પોથી ગુથેલા હોય છે, શિશિર ઋતુમાં યજ્ઞેના લોધનાં
પુષ્પોના પરાગથી મુખની શોભા ખાંડુ પણાને પામેલી હોય
છે, અંબોડામાં વસંત પુષ્પ નવ કુદ્યંક હોય છે, કાનમાં સું-

દર ત્રીક્રમઋતુનું શિરિશ પુષ્પ અને સેયામાં ત્હારી વૃષ્ટિથી થએલું ક્રમ પુષ્પ હોવાથી એ અલકાનગરીમાં વસતી સ્ત્રીઓને એકી વખતે હજી ઋતુનું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે એવી એ નગરી સંપત્તિવાળી છે. વળી એજ અલકાનગરીમાં સુંદર સ્ત્રીઓરૂપ મિત્રવાળા યક્ષો, સ્ફટીક મણિમય અથવા ચંદ્રકાન્ત માણુમય હોવાથી તારાઓમા પ્રતિબિંબરૂપ કૂલોએ બનાવેલી હવેલીઓના સ્થાનોને પામીને ત્હારા મંબિર ધ્વનીની પેઠે, ધ્વનિવાળાં પુષ્કળ વાજાંત્રોના ધિમા ધિમા નાદથી કલ્પ વૃક્ષથી પેદા થએલું સંભોગ સુખ ફળ—રતિ સુખરૂપ મધ સેવે છે. વળી એજ અલકાનગરીમાં દેવસો-દ્રાએ પોતાની સાથે લગ્ન કરવા માટે જેની પ્રાર્થના કરી છે એવી, અને ગંગા નદીના જળવડે ઢંડા થએલા પવનોંથી સેરવા લાયક કાંડા ઉપર ઉગેલાં મંદાર વૃક્ષોની છાયાએ શાન્ત કરેલા તાપવાળી યક્ષ કુમારિયો મૂડીવડે નાંખેલાં રત્ન, સુવર્ણમય રેતીમાં ઢંકાર્ધ ગએલ હોવાથી તે રત્નને શોધી કાઢવા રૂપ રમત રમે છે.

વળી એજ અલકાનગરીમાં સ્ત્રીઓએ પહેરેલાં વસ્ત્રની માંડ છૂટવાથી સિચિલ યમ્મ ગએલ વસ્ત્રને પ્યારથી ચપગ હાથવાળા તેમના ધણીખેંચે છે તો પણ શરમથી ગાબરી બની જતી તે બિચ્છાપર—પાકાં ગીડોડાંના જેવા હો-ડવાળી સ્ત્રીઓની કંકુથી બરેલી મૂડી રત્ન દિવા ઉપર * નાં-

* મહેલમાં કાન્તિવાન રત્નો જડવાથી તે રત્નોમાં પડેલ ચંદ્રનાં પ્રતિબિંબરૂપ દિવા—કે જે દિવાત્રે ચોંલવી નાંખવાને લેના ઉપર મુઘ્ધાઓ કંકુની મુઠીઓ ભરી ભરીને નાંખે છે છતાં પણ તે દીવા બુલબુલ શકાય તેવા નહિ હોવાથી બુલબુલ નથી અને તેથી કરીને તે મુઘ્ધા સ્ત્રીઓની મહેનત નિષ્ફળ જાય છે;

ખવાથી પણ તે ખૂબતા નહિ હોવાથી તે મુઘ્ધાઓની મહે-
નત નિષ્ફળ પ્રેરણાવાળી થાય છે.

હે મિત્ર ! દોરીને લઈ જનાર ગતિવાળા પવને તે ન-
મરીની સાત માળની હવેલીઓની અગાશીમાં પહોચાડેલા
ત્હારા જેવાજ ખીજા મેઘ મ્હેલના ચિત્રામણને જળના છાંટાથી
દોષિત્ કરીને પછી તુરતજ ખિહતા હોય તેમ વરાળરૂપે જળી
કે બારીમાંથી ગુપ્ત સુપ્ત નિકળી જતા જણાય છે. *

વળી એજ નગરીમાં મધ્ય રાત્રે ત્હારા આવરણના
હળવાથો—નિર્મળ ચંદ્ર કિરણોથી—જેમ સ્ફુટ જળના છાંટા
ટપકતા હોય એવા ચંદ્ર કિરણરૂપ ટેકાવાળા ચંદ્ર કાન્ત મણિયો
પ્રિયતમના હાથથી શિથિલ થએલી સ્ત્રીઓના સંભોગ-
થી પેદા થએલા યાકને મટાડે છે (મનસખ કે એ નગરીમાં
સંભોગ યાક તો બિલકુલ લાગતોજ નથી.) વળી એજ નગરી-
માં અખુટ અંતર ભંડાર ભવનવાળા અને ગણિકા તથા અ-
પ્સરારૂપવાળા બહા લાપ કામી પુરૂષો દરરોજ ઉચે મધુર કં-
ઠે કુખેરનાં ગાન ગાનાર ગાંધર્વ લોકોનો સાથે સોખત વૈભવ
રાજ નામના—ચૈત્ર રચના બગીચાને ભોગવે છે. વળી હે
મેઘ ! જે નગરીમાં સૂર્યોદય થવાનો સમય થયે ઉતાવળે ચા-

હતાં પણ તેણી વારંવાર તેમજ ક્યાં કરે છે તેથી ત્યાંની સ્ત્રીઓનું
તેમ કરતું એ તેમનું અતિશય મુઘ્ધાંપણું સુચરે છે.

* આ જગ્યાએ સંસ્કૃતમાં જે શ્લોક છે ત્હેનો ભાવાર્થ નીચે
પ્રમાણે પણ નીકળી શકે છે:—

હે મેઘ ! ખીજા અન્યજનો—દલાલો—દોરીને અલકાનગરીની
સાત માળની હવેલી ઉપર જેમને લઇ ગયા છે એવા પુરૂષો ત્યાં
મયા પછી તે હવેલીઓમાં રહેલી સ્ત્રીઓ સાથે સંભોગ કર્યા પછી
જાણે તેમને દોષિત્ કરવાથી ખિહતા હોય તેવા તે વ્યભિચારીઓ
તુરતજ જાણી બારીને રસ્તે રહીને નીકળી જતા જણાય છે.

ભવાથી વાળમાંથી પડેલાં મદાર પુષ્પોથી તથા પત્ર લતાના પડેલા કકડાઓથી તથા કાનમાંથી પડનાર સુવર્ણ કમળોથી તથા મોતીની શેરોથી અને સ્તન તટ ઉપરથી તૂટી પડેલા હારોથી એ રસ્તે થઇને અલિસારીકાઓજ ગઇ છે એમ અનુમાન થાય છે.

વળી એ નગરીમાં કામદેવ પોતે, કુમેરના મિત્ર મહાદેવને, સાક્ષાત પોતાના મિત્ર વસન્તરૂપ ગણીને ભયથી ભ્રમરરૂપ પલ્લુછવાળું ધનુષ્ય ધારણ કરતો નથી છતાં પલ્લુ તે કામદેવનો કામી પુરુષોને જીનવારૂપ વ્યાપાર, કામી પુરુષ રૂપ નિશાનમાં ભૃમંગ સહિત જોડેલી દષ્ટિઓવાળા અને સફળિત, ચતુર સ્ત્રીઓના વિભ્રમોથીજ સિદ્ધ થાય છે. (મતલબ કે તે નગરીમાં કદિપણ કામદેવના ધનુષ્યને નિષ્ફળ પણ પ્રાપ્ત થતું નથી.)

હે મિત્ર ! વળી રસાદારમાં વર્ણવ્યા પ્રમાણેજ તે નગરીની સ્ત્રીઓ હમેશાં ચાર પ્રકારનાં આભુષણોને ધારણ કરે છે; એટલે વિચિત્ર વસ્ત્ર, નેત્રોના વિકાસમાં ડાહ્યું મઘ, કમળો સહિત પુષ્પોદ્ભવ, મન ગમતાં આભુષણો, અને ચરણ કમળમાં પડવા યોગ્ય લાક્ષા રસ, એ સર્વ ચાર પ્રકારનાં સ્ત્રીઓનાં આભુષણ ફક્ત કલ્પ વૃક્ષજ પેદા કરે છે.

હે પયોદ ! ઉપર નેતું વર્ણવેલ કીધું છે એવી અલ-કાનગરીમાં કુમેરના ધરથી ઉત્તરદિશામાં ઈદ્રિ ધનુષ્ય નેવા સુંદર તોરણવાળું ફરી ફરીને નેવાલાયક મ્હારું ધર છે; કે ને ધરની બાજુ ઉપર કૃત્રીમ પુત્ર તુલ્ય માનીને મ્હારી પ્રિયાએ ઉછેરેલો અને ગુચ્છાદાર હોવાથી હાથેવતી ઝાલી શકાય એવો મંદારવૃક્ષ છે. વળી ને ઘરમાં મરકત મણિની શિક્ષાઓથી બાંધેલી પગથીયાંવાળી, તથા વિદુર મણિના દાંડાઓવાળાં સુવર્ણ કમળોથી છતાએલી એક વાવ હ; કે

ને વાવના પાણીમાં શોક રહિત રહેતા હસે ત્હને જોઇને
પણુ માન સરોવરને યાદ કરશે નહિ. એવી રમણિય વાવના
કાંડામાં સુંદર ઈંદ્ર નિત્યમણિમય શિખરવાજો તથા કનક
કદળિઓના વિવાહથી જોવા લાયક મ્હારો કિડાશૈલ્ય—
વિહાર સ્થાન—છે. હે મિત્ર ! ત્હારી પડખાઓમાં ત્હને સ્ફુ-
રિત વિજળીઓવાજો જોઇને, મ્હારી પ્રિયાને વ્હાલો હોવાથી
હરી હરીને હું તે કિડાશૈલ્યને યાદ કરું છું. એ કિડાશૈલ્યમાં
કુર્મક પુષ્પના વૃક્ષરૂપ વાડવાજો અને માધવી મંડળની પાસે
નવાંકુરવાજો રાતો અશોક તથા કેશર વૃક્ષ છે; કે જે બંને
વૃક્ષ—અશોક તથા કેસર વૃક્ષ મ્હારી સાથે પ્રિયાના વામ
પાદનો અભિગ્રાસી હોઇ મ્હારી પેડે તે પણ પ્રિયાનો મુ-
ખરૂપ મદિરાને ધમ્મે છે.

હે મિત્ર ! વળી મ્હારી કાન્તાએ શબ્દાયમાન કંકણો-
વાળા હાથની સુંદર તાળીથી નચાવેલો ત્હારો મિત્ર મયુર
સંખ્યાકાજો જે સ્થંભમાં બેસે છે તે સ્થંભ, લીલા મરકત શિ-
લાઓથી મૂળમાં બાંધેલો, તથા સ્ફટિક મણિમય કુંભીવાજો,
અશોક તથા કેશર એ બે વૃક્ષોની વચ્ચે છે.

હે પયોદ ! બારણાના આંગણમાં ચિત્રેશ શંખ, ચક્ર,
પદ્મ, વગેરેના બંડારને જોઇને નક્કી ત્હને ખાત્રી થશે કે
જેમ સૂર્યાસ્ત થયા પછી કમળ શામલું નથી તેમજ મ્હારા
વિયોગથી ક્ષિણ કાન્તિવાળું મ્હારું ઘર પણ શામલું નહિ
હોય; છતાં પણ હે સાધુ ! મ્હેત્હને પ્રથમ કે હેલી તોરણાદિ
નિશાનીઓને હૃદયમાં યાદ રાખીને મ્હારું ઘર તું શાધી
કાઢજે.

તે પછી જેમ કાંઈ મનુષ્ય પોતાની ધારેલી વસ્તુ શા-
ધવાને સાર કાંઈ ઉંચા સ્થાન ઉપર બેસીને ઈચ્છિત જ-

આપરં પોતાની દૃષ્ટિ ફેરવે છે તેમ તું પલું મ્હેં ત્હને પ્રથમ કહેલા સુંદર સિખરવાળા મ્હારા કિડારૌદ્ર્યમાં જલદી જવાને મારે હાથીના અગ્નિની માફક યત્નને અંદર પેસી, તે સિખર પર બેસીને સ્થેજ સ્થાજ પ્રકાશવાળી તથા અગિયાની પંક્તિના ખિલવાથી પ્રકાશિત થએલી, વિજળીના પ્રકાશરૂપ ત્હારી દૃષ્ટિને મ્હારા મકાનની અંદર નાંખજે; કે જે મકાનમાં ફૂંસંગી—પાતળી, યુવાન, તીનાદાંતવાળી, પકવખિંબાધરોષ્ટ્ર* ફૂશોદરી* હરિણાક્ષી; * ઉડી કુંટીવાળી, નિતંબના ભારથી મંદગતિવાળી, બે સ્તનના ભારથી જસ નીચી નમેલી અને યુવાન સ્ત્રીઓમાં જાણે બ્રહ્માએ સૃષ્ટિ સરજતાં પ્રથમજ ન બનાવી હોય ! ત્હેવી મ્હારી પ્રિયા છે.

હે મિત્ર ! પાસે વસનાર ચક્રવાકના દૂર જવાથી જેવી ચક્રવાકી હોય છે, તેવીજ રીતે હમેશાં સાથે રહેનાર હું, દૂર દેશ રહ્યાથી ઓછું બોલનારી અને ઘરમાં એકલીજ રહેતી મ્હારી વિયોગી પ્રિયાને તું મ્હારં ખીજી છવતર જાણજે; કેમકે:—પ્રખળ વિરહ વેદનાવાળી બાળા, મારા વિરહવાળા દિવસો અતિત કરવાથી જેમ શિશિર ઋતુમાં પશ્ચીમી ખમડી જાય છે તેમજ પ્રથમના કરતાં ધ્રુવાજ જૂદા આકારની યર્ષ હશે જેમ હું માનું છું.

હો મત્રા અતિથયરૂદનથી નિસ્તેજ નેત્રવાળું, નિશ્વાસની ઉન્મુતાથી ફિક્કા અધરોષ્ટ્રવાળું, નહિ હોળવાથી લખડતા વાળવાળું તથા હિન કાન્તિવાળું પોતાના હાથમાં મૂકેલું મ્હારી પ્રિયાનું મુખ ત્હારા ત્યાં જવા વખતે જાણે ક્ષિણ

* પાકાં ગીરોડાંના જેવા હોઠવાળી.

* પાતળી કમરવાળી.

* હરણીના જેવી આંખવાળી.

અંદ્રમાની દૈન્યતાને ધારણ કરતું ન હોય તો જીવશે.

હે મિત્રા દેવતારાધનમાં વ્યાકુળ બનેલી, અથવા વિયોગથી હું ધણીજ દુઃખજો બનીગયો હોયશ એવું ધારીને મહારાજેવી શુશ્રુ-સૂકી-દુઃખજીભીને ચિત્રતી અથવા પાંજરા માંની મીઠાબોલી મેનાને “હેરસાલી! તારા સ્વામીને તું ધણીજા-લીધું માટે હેને સંભારે છે કે નહિ.” એ પ્રમાણે પૂછતી અથવા મેલાં વસ્ત્રવાળા બોળામાં વિણા મૂકીને મહારા ગોત્રના નામની નિશાની વાળું અને પોતેજ બનાવેલું ગાયન, ગાવા-યોગ્ય ઉંચે સ્વરે ગાવાની ઇચ્છાવાળી, અથવા મ્હને યાદ કરવાથી નયન જળ-આંસુવડે પલંગી ગએલી વિણાને બળાત્કારે સાફ કરતી અને ફરીફરીને સ્વરને ચઢાવવા ઉતારવાના ક્રમમાં ભૂલીજતી, અથવા તેા વિયોગના દિવસોથી સ્થાપિત અવધીના બાકી રહેલ મહિનાઓને ઉમરામાં મૂકેલાં ફૂલને ગણનાથી પૃથ્વી ઉપર મૂકતી, કિંવા હૃદયમાં ગોઠવેલા આરંભવાળો મહારા સંગ અનુભવતી તે મહારી પ્રિયા ત્હારી દ્રષ્ટિએ પડશે. (કેમકે ધણુંકરીને ઉપર ગણાવેલી ક્રિયાઓજ અંગનાઓને પોતાના પ્રાણનાથના વિયોગમાં વિનોદરૂપ થઈ પડે છે.)

હે મેધા! દિવસેતો પૂરોક્ત દેવ આરાધના અને દિવ્ય વ્યાપારવાળી હોવાથી ત્હારી સખીને મારો વિયોગ તે પ્રકારડવડે—ઉપર ગણાવેલા પ્રકારવડે—પીડા ન કરે, પરંતુ રાત્રે તેણી ઉપર ગણાવેલા વ્યાપાર વગરની હોવાથી મારી પ્રિયાને હું ધણીજ દુર્ભર દુઃખ વાળીકલ્પુંછું. હે મિત્રા અર્ધિ—મધ્યરાત્રે જાગી ઉઠેલી, પૃથ્વી રૂપ પથારી વાળી, પતિવ્રતા મહારી પ્રિયાને મહારા સંદેશાઓ આનંદ આપતા યોગ્ય છે.

હે ખોદા મનની પિડાથી સૂકાએલી, ત્રિસાવસ્થાની

રાત્રી માગવાને ખાસ બનાવેલી પથારીમાંના ધણી વચરના શુન્ય પડખાવાળી, પૂર્વ દિશાના મૂળમાં જેમ ચંદ્રમાની ભૂતિ હોય તેવી ફક્ત કળામાત્રથીજ શેષ રહેલી કાન્તિવાળી, મ્હારા સંયોગથી નેરાત્રીઓ પોતાની ઇચ્છામુજબ સંભોગ સુખમાં એક ક્ષણની પેઠે ગાગતી હતી તેજ રાત્રીઓ આજે મ્હારા વિયોગથી મોટી થવાથી આંસુવડે ગાગતી, તથા જળીઆમાં યત્નિ પેઠેલા અમૃતમય ચંદ્રમાનાં કિરણોને પ્રથમની પેઠે આનંદ આપનાર થશે એમ સમજીને જોતી પરંતુ મ્હારા વિયોગથી એ ચંદ્રકિરણ આનંદને બદલે નાહક તાપ આપનારાં થઈ પડવાથી અણુગમે ઉપજવનારાં હોવાથી એ કિરણો ઉપર જેવી ગઈ તેવીજ આંખ પાછી આવવાથી ખેદથી આંસુવડે ભારે થએલી પાંપણોમાં ઢંકાવાથી વાર્ષાઋતુમાં મેઘાવર્ણથી રચત્ર કમિલિની જેમ નહિ પ્રક્ટિલિત અને નહિ ગિડાએલી હોય તેમ રહેલી આંખોને તું મ્હારા મહેલની બારીમાં રહીને જોજે.

હે મિત્રા ધુપેલ તેલ વગેરે સુગંધિત પદાર્થ રહિત સ્નાન કરવાથી ગાલ સુધી કઠોર થએલા અધર-હોદને નિશ્વાસથી ક્રિયા નિયા ચઢાવતી ઉતારતી, તથા સ્વપ્નામાં પણ તે-જીને માફે સંભોગ સુખ મળે એવી આશાથી અશ્રુપ્રવૃત્તિ-એ રોકેલા માર્ગ વાળી નિદ્રાને ઇચ્છતી મ્હારી તે પ્રિયાને તું જોઈશ.

હે મેઘા મ્હારા વિયોગના પહેલા દિવસમાંજ માથું બાંધવાની દામણીને છોડી દધને જે ચોટલો ફક્ત લટ-થીજ બાંધેલો છે તે આપ પૂરો થએથી મ્હારેજ જઈને ઓડવા યોગ્ય છે એવાં, સ્પર્શ થતાં બરછટ લાગતા તથા ક્રિયા નીચા વાળ થઈને જેની દિવટો વળી મઈ છે એવા

ચોટલાને પોતાના નહિ કાપેલા—વધારેલા નખની અણી-
ઝોવાળા હાથવડે ગાલ ઉપરથી વારંવાર ઉંચા લેતી ત્હારી
નજરે પડશે; અને પોતે શુશ્રુતાને લીધે કાઢી નાંખેલા અ-
લંકારો વાળું, તથા ધણા ધણા દુઃખોથી સયોત્સગમાં મૂ-
ર્ચાવસ્થા વાળું મૂકેલું શરીર મહામહા કઠાવટે ધારણ કર-
તી જોવાથી એકવાર ત્હને પણ નવિન જળ રૂપ આં-
સુ મૂકાવશે. (મતલબકે ત્હેનું દુઃખ નહિ જોઈ શકાયાથી
એકવાર તું પણ તેણીની દયા લાવીને આંસુ મૂકીશ.)

હે પ્રિયા ત્હારી સખીનું મન મ્હારા વિષે સંચિતા-
તુરાગવાળું હું માનું છું; અને તેથીજ સ્નેહના જ્ઞાનરૂપ
કારણથી પ્રથમ વિરહમાંજ મ્હારી પ્રિયા મેં ત્હને ઉપ-
ર બતાવેલ દશાને પામી હશે એમ હું તર્ક કરીને કહું-
છું. આમ કહેવાથી હું મ્હને પોતાને ભાગ્યશાળી માનું-
છું એમ ત્હને બતાવતો નથી; પરંતુ હે બાઈ તું ત્યાં જ-
ઈશ એટલે તુરંતજ મ્હાર કહેવું ત્હને અક્ષરે અક્ષર ખરું-
છે એમ પ્રત્યક્ષ જણાશે.

વળી વાળથી ઢંકાએલ અપીગના પ્યારવાળું અને સ્નિ-
ગ્ધાંજન રહિત, ભૂવિદ્યાસોને ભૂલેલુ (ત્હારા ત્યાં જવાથી
મ્હારો સંદેશો તેને મળશે માટે શુકન થવાથી) ઉંચું ફર-
કતું મ્હારી મૃગાક્ષી પ્રિયાનું નયન જેમ સરોવરમાં મા-
છત્રાંના આત્રોટવાથી ચલિત કમળ દેખાતું ન હોય ત્હે-
વી શોભાવાળું દેખાશે, એમ મ્હને અહીં રહ્યાં રહ્યાં અ-
નુમાન થાય છે. વળી દૈવ્ય યોગે મોતીના કટિભૂપણને મ્હા-
રા વિયોગથી તજનાર, સંભોગના અંતમાં હાથવડે મદન
કરવા લાયક લીલી કેળના સ્થબરૂપ ત્હેની ગૌરવર્ણમી ડા-
ખીસાયળ પણ દરકરો.

હે મેઘ! તું ત્યાં જઈ તે વખતે જો મ્હારી પ્રિયા ઉંઘતી હોયતો ત્હારી ગર્જનારૂપ વાણીથી નહિ જગાડતાં ક્રૂર એક પહોરવાર સ્પર્ધી તું ત્યાં યોજાજો; કેમકે નિદ્રા વસ્ત્રામાં ઘણા પ્યારવાળો હું, કદિ તેણીને સ્વપ્નામાં બળાત્કારે પ્રાપ્ત થઈ સંભોગ સુખ આપતો હોઉં તો તે સમયની ગાઢાડીઘનની બૂજ લગાની ગાંઠ અણુચિંતી જગાડવાથી મ્હારે કંઠેથી છૂટી જાય નહિ. (મતલબકે કદિ તેણી ઉંઘતી હોય અને સ્વપ્નામાં મ્હારો સંયોગ થવાથી સંભોગ સુખ ભોગવતી હોયતો તું ત્યાં એક પહોર વાર સ્પર્ધી યોજાજો; કેમકે સશક્ત સ્ત્રી પુરૂષનો સંભોગ એક પહોરમાં પૂરો થાય છે; માટે જો ઉંઘમાંથી એક પહોરવાર પહેલાં તેને જગાડીશ તો સ્વપ્નમાં બળાત્કારે મળેલું મ્હારું સંભોગસુખ ત્હેની પાસેથી જતું રહેવાથી તે દુઃખી થશે.)

હે મિત્ર! તે મ્હારા ઉપર કહેવા પ્રમાણે ઉંઘતી હોય તો એક પહોર વિત્યા બાદ—સ્વપ્ન સંભોગસુખ પૂર થયા બાદ તેણીને મ્હારી પ્રિયાને ત્હારા નવિન જળના છાંટથી તથા ઠંડા પવનથી તું જગાડીશ એટલે નવા માલતીના દોડાના સાથે જાગેલી તે મ્હારી પ્રિયા તું જો બારીમાં ઉભો રહીને જોતો હોઈશ તે બારી તરફ દષ્ટિ કરીને” આ કોણુ છે,, એવા વિષમયથી જોશે; તે વખતે હે વિજળોરૂપ સ્વ સ્ત્રીવાળા મેઘ! તું ત્હારી ઘોર ગર્જનારૂપ વાણીથી ત્હેને બોલવાને સાવધ કરજો; અને પછી તેણીને પુનઃ ત્હારા સામું જોવાવવાને સાર તું કહેજોકે—હે સનાયો! મ્હને તું ત્હારા ઘણીનો પ્યારો મિત્ર, અને તેમાં પણ ત્હારા ઘણીનો ખાનગી—હુપોસદ્દેશો લઈને ત્હારી પાસે આવેજો,

ગંભિર મર્જનાઓ વડે પ્રેરિત બૃત્તકાર્યોની વેણી-
ઓને છોડાવવામાં ઉત્સુક, * તથા રસ્તામાં શાન્તિ
પામેલી પ્રવાશનીઓનાં ટોળાંને પણ ઉતાવળ કરાવ-
નાર એવો હું મેષ છું એમ તું જાણ્યો,, હે મિત્ર ! તું એ
પ્રમાણે કહીશ એટલે જોમ સીતા હનુમાનનો સંદેશ સાં-
ભળતાં હતાં તેમ મ્હારી ઉન્મુખી પ્રિયા ઉત્સુક હૃદય
વાળી થઈને ત્હને જોશે, અને તે પછી ત્હારો સત્કાર ક-
રીને હવે પછી ત્હારે કહેવાનો સંદેશ અપ્રમત્ત ચિત્તથી
સાંભળશે. કેમકે સ્ત્રીઓને મિત્રતાથી પ્રાપ્ત થએલો પો-
તાના પ્યારનો સંદેશ તે સમાગમ સુખથી પણ અધિક
સુખ આપનારો હોય છે.

હે આયુષ્ય માન !^{૬૬} દુઃખી થએલા પ્રાણીઓને તો
પ્રથમ કુશળ ખબરજ પૂછવી જોઈએ. ,, એ નિયમાનુ-
સાર મ્હારાં આ પ્રાર્થનાનાં વચનોથી મ્હને ઉપકાર કરી કૃતા-
ર્થ થયા સાર તેણીને—મ્હારી પ્રિયાને તું કહેજે કે :— હે
અમળા ! ત્હારો સહચર—પતિ ચિત્રકુટ પર્વતમાં રહેલો છે,
તથા ત્યાં તે આરોગ્ય—કુશળ છે. અને તે ત્હારા સહચર
—પતિએ ત્હને કુશળતા પૂછી છે. હે મૃગાક્ષી ! ત્હને ત્હારા
તરફ આવવાનો માર્ગ તો વેરી વિધિએ રોકી દીધો છે છતાં
પણ ત્હનું મન હમેશાં ત્હારાંમાં જ લીન થઈ ગયેલું હોવાથી
તે પોતાના સૂક્ષ્મ અંગથી ત્હારા સૂક્ષ્મ અંગમાં, ધણી તત્પ-
થએલા શરીરથી ત્હારા તત્પ શરીરમાં, ઉપ્પુ આંસુ વાળા

* પોતાનો પતિ વિદેશ જવાથી તેમના વિયોગથી પતિવ્રતા
સ્ત્રીઓ પોતાનો ચોટલો હોળતી નથી તેથી ત્હેની—ચોટલ ની લટો
ખાત્રી જાય છે. તે હવે ચોમાસું આવવાથી પોતાનો પતિ ઘેર આવશે
અમ જાણીને વેણીને છોડવામાં ઉત્સુક થાય છે.

નેત્રથી ત્હારા આંસુ વાળા નેત્રમાં, ઉત્કંઠીત્ મનથી ત્હારા ઉત્કંઠીત્ મનમાં અને પોતાના દીર્ઘ આસાવાળા હૃદયથી ત્હારા દીર્ઘ આસવાળા હૃદયમાં ફક્ત સંકલ્પથી—મનના વિચારથીજ પેસેછે. હે અખળા ! ત્હારી પાસે અધર પાનના લોભથી મોટેથી કહેવા યોગ્ય સંદેશો પણ જાણે કાનમાં આવીને કહેવાનો લોભો બનેલો પરંતુ એ નેત્ર તથા કર્ણનો અગોચર --(એટલે ત્હારાથી તેના કાન તથા નેત્ર દૂર છે તે વા.) ત્હને જોવા તથા ત્હારા શબ્દ સાંભળવાને અશક્ય બનેલા ત્હારા પ્યારાએ ત્હારા પ્રત્યેની ઉત્કંઠાથી બનાવેલું પદ મ્હારા મુખ દ્વારે ત્હને કહેવડાવ્યું છે તે સાંભાળ.

હે કૃપાંગિ ! ત્હારા પતિએ કહ્યું છે કે:—પ્રિયથુંની લતામાં ત્હારી અંગ લતા, ચંચળ હરિણોની દ્રષ્ટિમાં ત્હારો દ્રષ્ટિપાત પૂર્ણ ચંદ્રમાં ત્હારી મુખ પ્રભા, મોરનાં પિછાંમાં ત્હારાવાળા, અને નદીના સ્વલ્પ તરંગોમાં ત્હારો ભૂવિલાસ હું જોઉં છું. (એટલે તેને વસ્તુ ઓ જોઈને મ્હને ત્હારાં લક્ષણો યાદ આવેછે.) છતાંપણ હે ચંદ્ર! કોઈ પણ વખતે કોઈપણ વસ્તુમાં સંપૂર્ણ રીતે હું ત્હારી અરોગરી જોઈ શકતો નથી. !!

હે પ્રિયા ! અનિષય પ્રેમથી કુખિતાવસ્થાવાળો હું ત્હને જેઠ વગેરે રંમથી પથ્થરની છાટ ઉપર ચિત્રીને પછી જે વખતે મારી છખીને ત્હારા ચરણમાં પડતી ચિત્રવાની ઈચ્છા કરું છું તે વખતે પ્રવૃદ્ધ આંસુઓ વડે ફનદની દૈવ્ય મ્હારી દ્રષ્ટિને ઠાંઠી દધને મ્હારોતથા ત્હારો ચિત્રને વિષે પણ સયોમ સહન કરી શકતો નથી. (મતલબકે ત્હારો છખી ચિત્રવાની સાથે મારી છખી ચિતરવા જતાંજ મારી આંખો ઉખ્યુ અશ્રુથી બરાઈ નામ છે.)

હે કૃષોદરિ! સ્વખાવસ્થામાં તું મ્હને પ્રાપ્ત થવાથી
ત્હને ધાઢ અલિંધન કરવાને સારું મ્હને ઉંઘ્યા હાથ કરેલા-
ને જોઈને હું જે વનમાં રહું છું તે વનની દેવિયોની આંખ-
માંથી પણ મોતીભેવાં અશ્રુબિંદુ ધાસ ઉપર પડે છે !! મત-
લખકે વનદેવીયો પણ મ્હારું દુઃખ જોઈને દયાલાવી પોતાની
આંખમાંથી આંસુ મૂકે છે.

હે પ્રિયા! દેવદારના વૃક્ષોનાં પાનોને બેદીને ત્હમાંથી ખ-
રતા દૂધવડે સુગંધિત થએલો દક્ષિણુદિશા તરફથી આવતો
હિમાલયનો પવન જો ત્હને સ્પર્શિને આવ્યો હોયતો મ્હે
તે પવનને આલંબ્યો છે. મતલખકે હિમાલયનો પવન ત્હ-
ને આલગીને આવેલો હોવાથી તે પવનને આલિંગન દેવા-
થી જાણે મ્હેં ત્હનેજ આલિંગન દીધું ન હોય! તેમ સતોષ
માનું છું !!

હે પ્રિયા! વિરહ વ્યથાથી લાંબી લાગતો રાત્રીને એક
ક્ષણુવાર જેવી ટુંકી શી રીતે કરી શકાય? તથા તાપ વરસા-
વતા દિવસને મંદમંદ તાપવાળો—થડો શી રીતે કરાય?
એ પ્રમાણે ધારેલા વિચાર પાર પડવાને મુશ્કેલી બરેલા
મનોરથો મારા ચિત્તને ત્હારા વગર અનાથ કરી મૂકે છે.
(મતલખ કે ત્હારો સમાગમ થાય તોજ હવે સધળું દુઃખ
દૂર જાય.)

હે અપળાક્ષિ! આપ પુરો થયા પછી હું “આમ ક-
રીશ, તેમ કરીશ,” એમ ધણા ધણા વિચાર કરતો મ્હારો
જીવ આશાએ આશાએ ધારણ કરી રહ્યો છું; માટે હે સુભગા!
તું મ્હારા આ ગદેશાથી ભય પામીશ નહિ; કેમકે પોતાના

સ્વામીથી અત્યંત મુખ કે અત્યંત દુઃખ કોને નથી થયું ? મનુષ્યની દશાવસ્થા રથના ચક્રની આરીની પેઠે હવે નીચે ચઢ ઉતર કરેજ છે; માટે મ્હારી આ પ્રમાણે દૂરદશા સાંભળીને ત્હારે જરા પણ ખ્હીવું નહિ કેમકે ત્હારા સારા ભાગ્યે કુ હજી સધી જીવું છું; અને વિખ્યું શેષની શૈયા ઉપરથી ઉઠશે—કાર્તિક સુદી ૧૧ આવશે. એટલે તો મ્હારા આપનો અંત આવવાથી હું ત્હને બેટીશ; માટે હવે બાકી રહેલા ચોમાસાના ચાર મહિના તું દુઃખે પાપે આંખો મીચીને પણ કાઢજે. મ્હારો આપ પુરો થયા પછી આપણે મળીશું ત્યારે—સરદઝતુની પુર્ણ ચંદ્રવાળી રાત્રીઓમાં વિરહાવસ્થામાં મળ્યાવેલા સઘળા અભિલાસો પૂર્ણ પણે ભોગવીશ.

હે બાલે ! ફરીને પણ હું ત્હને નિશાની તરીકે કહું છું કે પહેલાં એક વખતે તું મ્હારે ગળે વળગીને મ્હારી સામે પથારીમાં સૂતા હતી તે વખતે સ્વપ્નામાં ત્હને જણાયું જણે હું કોઈ અન્ય સ્ત્રી સાથે રમણ કરું છું; તેથી તું એકદા નગ્ની મોટે ધાંટેથી રડી ઉડી હતી; અને મ્હેં જ્યારે ત્હને રડવાતું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે વારંવાર વિનવ્યા પછી ત્હેં ધણી મુદતે “ હે લુચ્ચા ! મ્હેં ત્હને કોઈ અન્ય સ્ત્રીનો સાથે સ્વપ્નાવસ્થામાં રમણ કરતો જોયો છે ” ॥ એ પ્રમાણે મંદ હાસ્ય પૂર્વક મ્હને કહ્યું હતું. હે બાળ્યોદયિ ! એ પ્રમાણે ત્હારા પતિએ મ્હને નીશાની કહી છે; અને ત્હેણે ત્હને કહાવ્યું છે કે ઉપર બતાવેલી નિશાની સાંભળવાથી તું મ્હને કુશળ જાણજે; તથા હે ચપળાક્ષિ ! લોકાપવાદથી તું મ્હારે માટે શંકા ન લાવતાં હમેશાં વિશ્વાસવાળી રહે જ. હે પ્રિયા ! વિયોગમાં કાંઈ સ્નેહ નાશ પામતો નથી પરંતુ તે વળતે તો ઉકડો તે નાશ થવાને બદલે અતિશય વધે છે.

હે મિત્ર ! પ્રથમજ વિરહ હોવાથી અતિ તિવ્ર શોક-
વાળો મ્હારી પ્રિયાને ઉપર કલા પ્રમાણે આશ્વાસન કરીને
તે પછી તું ત્રંબકેશ્વરના વૃષભે ખોદેલા શિખરવાળા કૈલાશ
પર્વતથી જલદીથી પાછો વળજે; અને મ્હારી પ્રિયાએ મોક-
સેલ નિશાનીવાળો સંદેશો કહીને મ્હારા અધિરા અંતઃકરણને
ધિરજ આપીને મ્હારું જીવિત ધારણ કરાવજે.

હે ભાઈ ! ત્હેં આ ત્હારા મિત્રના—મ્હારા કાર્યનો કાંઈ
પણ નિશ્ચય કીધો ? હું ત્હારા મૂળાપણાથી નક્કી માનું છું
કે જીવી રીતે તું વગર ખોસે ચાતક પક્ષીને જળ આપુ છું
તેવી રીતેજ મ્હારું કાર્ય પણ તું વગર ઉત્તર આપે કરીશ એમ
હું ખાત્રી પૂર્વક માનું છું.

હે પયોદ ! ત્હારે અને મારે મિત્રતા થઈ છે માટે
કાંતો મિત્રની ફરજ સમજીને અથવા કાંતો મ્હારા જવા વિ-
યોગીના ઉપર કરેલા બુદ્ધિથી દયા લાવીને ત્હારી પ્રાર્થનામાં
અત્યાર સુધી તત્પર રહેલાનું મ્હે ત્હને ઉપર કહું તેટલું કામ
કરીને તે પછી વર્ષાઋતુથી શોભતો તું ત્હારી ઇચ્છામાં આવે
ત્યાં જજે. ત્હને ત્હારી સ્ત્રી વિનયીનાથી એક ક્ષણવાર
પણ મ્હારા જવો વિયોગ ન થશે. !!

આવી રીતે યક્ષે કહેલો સંદેશો કુખેરે જાણ્યાથી
આપ પૂરો થયેથી તે અને સ્ત્રી પુરૂષોને કુખેરે ભેગાં કર્યા
અને તે પછી તે દંપત્તિ પોતાની ઇચ્છા મુજબ વૈભવો ભોગ
વવા લાગ્યાં.

શુભેશ્વરેશ્વર

અગ્નિય અગ્નિ

અગ્નિય અગ્નિ

અગ્નિય અગ્નિ

અગ્નિય અગ્નિ

અગ્નિય અગ્નિ

અગ્નિય અગ્નિ

અગ્નિય અગ્નિ

શ્રી. સાવલી-સેર વરોડરા.

પુસ્તકો.

સુખોદય સૂર્યોદય અને સમાચાર સમૂહ.

(માસિક ચોપાનિયુ.

(જેની સાથે દરમાસે એક ભેટ મળે છે.)

દર અંગ્રેજી માસની પહેલી તારીખે બહાર પડે છે. વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત દોઢ રૂપીઓજ અગાઉથી છે. પોષ્ટ ખર્ચ પણ માફ છે. પાછળથી બે રૂપીઆ. છુટક અકના ત્રણ આના. પ્રથમથીજ લવાજમ ભરનારને દરમાસે એક એક ઉત્તમ ભેટ અપાય છે. જાહેર ખર્ચે સસ્તે ભાવે લેવાય છે. હેન્ડબીલ વહેંચામણુ શી ફક્ત ૧૦૦૦ નફતે ત્રણ રૂપીઆ જ છે.

(૨) પતિપત્નિના ધર્મ.

(તૈયાર છે.)

દરેક કુટુંબમાં અને વિશેષ કરીને પોતાની સ્ત્રીને સદ્-ગુણી બનાવી પોતાનો ઘર સંસાર ઉત્તમ રીતે ચાલતો જોવાની ઇચ્છા ધરાવનાર દરેક ગૃહસ્થે ખરીદવા લાયક પુસ્તક કિંમત એક રૂપીઓ. પૃષ્ઠ ૧૯૨ છે. પુકાં પાકાં સોનેરી નામવાળાં. ટપાલ ખર્ચ માફ. (ગરડ પુરાણના માહકો ને તદ્દન મફત મળે છે.)

જગદેવ પરમાર.

બીજી આવૃત્તિ

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોષ્ટ ખર્ચ ૩૦-૨-૦ આના પહેલી

આજ્ઞાત ખપી જવાથી ખીછ આજ્ઞાતિ છપાય છે. એક ઉ-
ત્તમ ઐતિહાસિક નોવેલ છે.

(૩) મોક્ષ મેળવવાના સાધન રૂપ.

શુદ્ધ ગુજરાતી ગરૂડ પુરાણ.

(તૈયાર છે)

કિમત રૂ. ૩-૦-૦ પોપ્ટેજ માફ (તેની સાથે પતિપત્નિ-
ના ધર્મ સીલકે હશે ત્યાં સુધી તદ્દન મફત બેઠ તરીકે મળે
છે.) આ પુસ્તકમાં માણસ મર્ણુ પામે છે તે પછી તેની શી
વ્યવસ્થા થાય છે તેનું સપૂર્ણ વર્ણન છે.

કૃષ્ણ વૃતાંત.

(હવે પછી બહાર પડશે.)

પૂજ્ય રાયલ ૧૦૦૦ કિમત રૂ. આડ પરંતુ અગાઉથી
નામ નંધાવનારને ફક્ત રૂ. પાંચજ.

ભરતખંડનાં ભવ્ય રત્નો.

રત્ન ૧જું—જગદેવ પરમાર. (પાછળ જુઓ..

„ ૨જું—કેસરિસીંહ. તૈયાર થયા આવ્યું છે કીમ-
ત રૂ. ૧-૦-૦ પોપ્ટેજ જુદું

„ ૩ જું—દુર્ગાદાસ રાઠોડ. જાનેવારીમાં બહાર પડશે
કિમત રૂ. ૨-૦-૦ પોપ્ટેજ જુદું.

„ ૪જું—દમયંતિ. કિમત રૂ. ૨-૦-૦ (હવે પછી)

„ ૫જું—મહારાણા પ્રતાપ. કિમત રૂ. ૨-૦-૦ („)

„ ૬જું—અભિમુન્યુ કિમત રૂ. ૧-૮-૦ („)

જુ—મહારાજા રાજસિંહ. કિંમત રૂ. ૨-૦-૦ (,,)
(આકીનાં સાન હવે પછી જણાવવામાં આવશે.)

હિંદ તહનામા સંગ્રહ.

(ગુજરાતી ભાષામાં છપાય છે.)

હિંદનાં દેશીરાજ્યો સાથે બ્રિટિશ સરકારને થએલા કોલક-
રાશોનું પુસ્તક એચિસન ટીટી વગેરે ધણાં અંગ્રેજી પુ-
સ્તકોને આધારે તૈયાર કર્યું છે. કિંમત રૂ. ૧૫-૦-૦ પોપ્પ
ખર્ચ જુદું. અગાઉથી નામ નંધાવનારને ફક્ત રૂ. ૧૦-૦-૦
દશમાંજ આપીશું.

ગૂર્જર રાજ્ય મંડળ.

(શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષામાં.)

કિંમત રૂ. ૨૫-૦-૦ અગાઉથી નામ નંધાવનારને
રૂ. ૨૦-૦-૦ પોપ્પેજ જુદું.

આ પુસ્તકમાં ગુજરાતનાં તમામ દેશી રાજ્યોનો ઇ-
તિહાસ અને જૂજોળ સંબંધી સંપૂર્ણ હેવાલ છે. તથા દરેક
હાલના રાજ્ય કર્તાઓની મનહર છબી તેઓના જીવન
જતાંત સાથે આપેલી છે. પાકાં ગીલ્દનાં પુઠાં ! પૃ. ૧૦૦૦

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

ઔપધી.

(આયુર્વેદ શાસ્ત્રને આધારે તૈયાર કરેલાં)

નામ.	વજન કે ગોળી	કિમત
૧ દંતમંજન.	ચાર તોલાની ડગીના	રૂ ૦-૪-૦
૨ બાળામૃત ગુટિકા.	ગોળી ૧૦ ની	રૂ ૧-૦-૦
૩ વ્યાધિ રોગ ગુટિકા.	ગોળી ૧૦ ની	રૂ ૧-૦-૦
૪ નેત્રાનંદ ગુટિકા.	ગોળી ૮ ની	રૂ ૧-૦-૦
૫ વા વિદારણુ તેલ.	તોલા ૫ ની	રૂ ૧-૦-૦
૬ કાંતિવર્ધક તેલ.	તોલા ૫ ની	રૂ ૧-૦-૦
૭ કાગેરા પીલ્સ ગોળીયો	ગોળી ૧૬ ની	રૂ ૧-૦-૦
૮ કાગેરા પીલ્સચુર્ણ.	તોલા ૫ ની	રૂ ૧-૦-૦
૯ ક્ષય વિનાશ.	ગોળી ૩૦ ની	રૂ ૧-૦-૦
૧૦ વર્ણુવિદારણુ મલમ.	ડગી એકની	રૂ ૦-૮-૦
૧૧ જ્વર નાશક ગુટિકા.	ગોળી ૬૨ની	રૂ ૧-૦-૦
૧૨ જ્વર નાશક ચુર્ણ.	તોલા ૫ ની	રૂ ૧-૦-૦
૧૩ દષ્ટિ વર્ધક મુરમો.	તોલા એકની	રૂ ૧-૪-૦
૧૪ સદર ધોળો.	તોલા એકની	રૂ ૧-૪-૦
૧૫ કર્ણુ તેલ.	તોલા ૩ ની	રૂ ૧-૦-૦
૧૬ દદ્રુ વિનાશક ગુટિકા	ગોળી ૮ ની	રૂ ૦-૮-૦
૧૭ દદ્રુ વિનાશક મલમ.	ડગી એકની	રૂ ૦-૪-૦
૧૮ સુક્ષ્મરેચક ગુટિકા.	ગોળી ૩૦ ની	રૂ ૦-૮-૦
૧૯ અક્ષિણુ વ્યસન વિ- દારણુ.	તોલા ૬૨ની	રૂ ૫-૦-૦
૨૦ પ્રમેહ નાશક ગુટિકા	ગોળી ૧૬ ની	રૂ ૧-૦-૦
૨૧ ત્યાંત્રી -ટાંત્રી વિદારણુ	ગોળી ૨૦ ની	રૂ ૧-૦-૦

૨૨ વિર્ય સ્થંભન યુટિકા ગોળી ૩૦ ની	૩ ૧-૦-૦
૨૩ હરસ વિદારણુ ગોળી ગોળી ૧૫ ની	૩ ૧-૦-૦
૨૪ પ્રદર પીડા નાશ. તોલા દસ ની	૩ ૧-૦-૦
૨૫ વાળાની ગોળીઓ. ગોળી ૩૦ ની	૩ ૧-૦-૦
૨૬ ગર્ભ સ્થંભન. તોલા ૨ ની શીશી	૩ ૧-૦-૦
૨૭ સ્મર્ણુ શક્તિ વર્ધક. ગોળી ૩૦ ની	૩ ૧-૦-૦
૨૮ પુરુષત્વ વર્ધક. બાટલી ૧ ની	૩ ૧-૦-૦

દરેક ઔષધની કિંમત ઉપરાંત ટપાલ ખર્ચ જુદુ સ-
મજવું.

આ સિવાય દરેક રોગ ઉપર દરેક જાતની અકસીર
દવાઓ તૈયાર કરી મોકલવામાં આવે છે તથા દેશી અને
અંગ્રેજી રીતે રૂઝરૂ મળનારની પરિક્ષા કરી રોગ પારખવા-
માં આવે છે અને તે પછી તેને લાગુ પડતાં ખાસ ઔ-
ષધો અપાય છે વધારે વિગત માટે પ્રાઇસલીષ્ટ મંગાવવું.
નોટપેડ પત્ર લેવામાં આવશે નહિ.

મુ. સાવલી
સ્ટેટ—વડોદરા
ગુજરાત.

આયુર્વેદી.
મહાશંકર લટલુભાઈ ભટ્ટ.
મુખ્યોદ્ય સર્વોદય ઓફિસ અને વ્યાપ્તિ
વિદારણુ ઔષધાલય.

